

VESSAKIRJOITUKSIA VANHAINKODISTA

Kampanja vanhuuden puolesta

Mervi Vähätalo

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Diak Länsi, Pori

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK)

+ diakonin virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Vähätalo, Mervi. Vessakirjoituksia vanhainkodista. Kampanja vanhuuden puolesta. Diak Länsi, Pori, syksy 2011, 54 s., 3 liitettä.
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakoniatyöntekijän virkakelpoisuus.

Sosiaali- ja diakonia-alalla on tärkeää seurata, mitä ajassa tapahtuu, millaisia merkityksisiä asiat ja ilmiöt saavat. Yhteiskuntamme rakentuu ihmisten luomien merkitysten mukaisesti. Nykyisin harva haluaa tunnustautua vanhukseksi. Vanhuus on arvoasteikon häntäpäässä. Vanhat ihmiset mielletään usein homogeeniseksi vanhusmassaksi, joka on tylsää, harmaata ja persoonatonta. Tämä opinnäytetyö oli tällaisen stereotyyppisen ajattelun vastaveto. Tavoitteena oli tuoda vanhuus ja vanhat ihmiset esille mielenkiintoisessa valossa ja persoonallisessa sävyssä sekä herätellä Diakonia-ammattikorkeakoulun Porin toimipisteen opiskelijoiden ajatuksia vanhuudesta ja vanhoista ihmisistä.

Opinnäytetyö toteutettiin produktiona, jonka tuotoksena oli kampanja vanhuuden puolesta. Se pohjautui vanhuusajatelmiin, joita kuvitteelliset vanhat ihmiset olisivat voineet kirjoittaa vanhainkodin vessan seinään. Kirjoitukset olivat pieniä tarinoita vanhojen ihmisten sielunliikkeistä ja arkielämästä. Ajatelmien ympärille koostettiin neljä eri teemaa käsittävä kampanjakokonaisuus. Kampanjaympäristönä toimivat Porin toimipisteen neljä vessaa. Vessojen seinille kiinnitettiin ajatelmakortteja, maalauksia ja papereita palautetta varten.

Palautteen perusteella kampanja oli onnistunut ja täytti asetetut tavoitteet. Kampanja pysäytti, kosketti, tuli lähelle ja laittoi ajattelemaan. Ajatelmien sisältämät mielteet vanhuuden monimuotoisuudesta ja vanhojen ihmisten yksilöllisyydestä oli huomattu. Opinnäytetyössä hyödynnettiin luovaa ja poikkiammatillista työskentelytapaa. Se on tulevaisuuden keino tavoittaa ihmisiä ja ennen kaikkea koskettaa ihmisten sisintä. Siihen vaikuttamalla päästään käsiksi merkityksiin, jotka ohjaavat, millaiseksi elämämme muodostuu.

Asiasanat: vanhuus, vanhukset, vaikuttaminen, kampanja

ABSTRACT

Vähätalo, Mervi. Thoughts About Old Age. 54 p., 3 appendices. Language: Finnish. Pori, Autumn 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services + Deacon.

We give meanings with things and at the same time we build our society. Thus it is important people in social and diaconal work are in the picture. Old age is not appreciated today. It is boring to be a senior citizen. This thesis wanted to prove that is not true. Old age was highlighted into interesting light. Students' interest at Diak Pori was wanted to excite towards elderly people.

This thesis was a production. It was a publicity campaign to support old age. Sayings and paintings were pinned up on the walls of toilets in the school. Those materials were self-made. The sayings were as if written by old people. They were small stories about everyday life. It was wanted to describe what old age felt like in many aspects. The message was that every elderly person is a unique treasure.

The campaign succeeded. Lots of commendations were received for the idea and realization about the thesis. People were touched. The campaign came near and was thought to be provoking. A creative and cross professional method was used in the thesis. You can reach people as well as touch them in that way.

Keywords: old age, senior citizen, influencing, publicity campaign

SISÄLTÖ

1 LÄHTÖKOHTANA POSITIIVINEN VANHUUSKÄSITYS	5
1.1 Ammatilainen vaikuttaa havaitsemiinsa epäkohtiin	5
1.2 Opinnäytetyön idea ja tavoitteet	6
2 MERKITYKSET JÄSENTÄVÄT ELÄMÄÄMME	8
2.1 Tuotamme merkitykset sosiaalisessa kanssakäymisessä	8
2.2 Merkityksiin voi tietoisesti vaikuttaa	10
3 VANHUUS ILMIÖNÄ	13
3.1 Vanheneminen on yksilöllinen prosessi	13
3.2 Vanhuus sosiaalisena konstruktiona	16
3.3 Raamatun näkökulmia vanhuuteen	19
3.4 Vanhuksilla ei ole kysyntää – uhkana kaltoinkohtelu	22
3.5 Median vanhuuskuva on ongelmallinen	25
4 PRODUKTION TOTEUTUS	29
4.1 Produktio on monimuotoinen tuotos	29
4.2 Kampanjan suunnittelu	29
4.3 Kampanjan teemat	32
4.3.1 Saumasukat	32
4.3.2 Risa maisema	35
4.3.3 Pillerijemma	36
4.3.4 Raaka hehkulamppu	39
4.4 Kampanjan palaute ja arviointi	41
5 TERÄVÄLLÄ AMMATTILAISELLA LEIKKAA HYVIN	45
LÄHTEET	47
LIITE 1: Kampanjatiedote	49
LIITE 2: Kampanjamainos	50
LIITE 3: Kampanjapalaute	51

1 LÄHTÖKOHTANA POSITIIVINEN VANHUUSKÄSITYS

1.1 Ammatilainen vaikuttaa havaitsemiinsa epäkohtiin

Vanhat ihmiset eivät ole elämästä eristäytynyt joukko, jota tulee kohdella jollakin erityisellä tavalla. Vanhukset syövät ja juovat, nauravat ja itkevät, loukkaantuvat ja loukkaavat, ovat joskus ilkeitä ja joskus eivät, pyytävät joskus anteeksi ja joskus eivät. He ovat yhtä todellisia ihmisiä todellisine tunteineen ja käytöksineen kuin nuorempien ikäluokkien edustajat. Tämä tuntuu monesti unohtuvan sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisten keskuudessa. Olen opintojeni aikana huomannut, että vanhuus ja vanhukset herättävät haukotteluun päättyviä ajatuksia. Vanhusten kanssa työskentely koetaan hyssyttelyksi, kuten eräs diakoniatyöntekijä totesi. Tähän halusin osaltani vaikuttaa opinnäytetyöni kautta.

Diakonia-ammattikorkeakoulu kouluttaa ajattelevia ja aktiivisia ammattilaisia. Siksi käärin hihani ylös ja aloin tuumasta toimeen: suunnittelin ja toteutin vaikutuskampanjan vanhuuden puolesta. Ammatillisen kasvuni kannalta työni tavoitteena oli harjaantua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Se on diakonian ydinsisältöjä: pitää ääntä niiden puolesta, jotka eivät itse siihen kykene. Kirkon alan ammatillisen kasvuni tavoitteena oli löytää keinoja, joilla voin tuoda esille kristillistä ydinajatusta: jokainen ihminen on Luoja luoma uniikki kappale, ainutlaatuinen ja arvokas. Tavoitteeni olivat yhteydessä evankelis-luterilaisen kirkon vanhustyön strategiaan. Kirkon vanhustyön strategiassa arvoiksi on lueteltu ihmisarvo, välittäminen, luottamus, yhteisöllisyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Vanhustyön avaintehtävät tähän arvopohjaan peilaten ovat vanhukseen uskon, hengellisen ja henkisen elämän vahvistaminen, vanhusten ihmisarvon jakamaton puolustaminen ja oikeudenmukaisen kohtelun edistäminen. (Kirkkohallitus 2005, 15-16.) Opinnäytetyöni myötä pyrin löytämään uusia keinoja vaikuttaa strategiassa esiin nostettuun vanhusten ihmisarvon puolustamiseen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Vaikuttajan ei aina tarvitse olla suuri ja mahtava viskaali, vaan sellainen voi olla ihan tavallinen diakoniatyöntekijä tai sosionomi.

1.2 Opinnäytetyön idea ja tavoitteet

Opinnäytetyöni aiheen kehys oli selvä: vanhuus. Aiheen hioutuminen nykyiseen muotoonsa oli sen sijaan pitkä ja vaikea prosessi. Halusin vaikuttaa tulevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten käsityksiin vanhuudesta myönteisellä tavalla, ehkä jopa ravis-tella pölyttynyttä vanhuskuvaa. Oikea lähestymistapa ja väline löytyi lukuisten eri ideoiden kautta.

Elämme merkitysten maailmassa, jossa ihmisten mielikuviin, pohjimmiltaan arvoihin ja elämäkatsomukseen, pyritään vaikuttamaan joka puolelta. Markkinavetoisen yhteiskuntamme ansiosta mielikuvamarkkinoilla jylläävät sellaiset dynaamiset voimat kuin nuoruus ja uutuus. Ei siis ihme, että vanhuus ja vanha saavat aikaan haukottelua. Kuitenkin ne sisältävät kaikkeen elämään kuuluvaa salaperäisyyttä ja arvokkuutta, ansaitsevat paikkansa muiden rinnalla. Työni vanhuus- ja vanhuskäsitys muodostuu lähtökohdista, joissa ne käsitetään sosiaalisesti rakentuneiksi ja rakentuviksi, ja jossa vanhuus nähdään yksilöllisenä prosessina. Työni nojaa filosofiselta viitekehykseltään sosiaali-seen konstruktivismiin, ajatukseen, että todellisuus, siten myös käsitys vanhuudesta, rakentuu jatkuvasti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Perehdyin kahteen tutkimukseen, Merja Pakarisen Pro graduun Kohdattu, ulkopuolinen ja olematon vanhuus ja Kaisa Kaatran Pro graduun Vanhuus toden ja tulkinnan rajalla. Niistä ilmeni, että median luoma vanhuus- ja vanhuskuva tukee vanhuuden marginaalista asemaa: se ei ole järin kiinnostava elämänvaihe. Tämä voi johtaa pahimmillaan vanhojen ihmisten kaltoinkoh-teluun. Vanhusten asemaa voidaan parantaa vaikuttamalla mielikuviin, merkityksiin. Yhteiskuntamme rakentuu pitkälti ihmisten luomien merkitysten mukaisesti, kuten opinnäytetyöni teoreettisessa osiossa kuvaan. Sillä mikä on näkyvää, kiinnostavaa ja uutta on valtaa. Opinnäytetyöni myötä osoitan, että tuomalla vanhuuden ja vanhat ihmiset näkyväksi positiivisella ja tuoreella tavalla julkisiin tiloihin, voidaan luotuneita mer-kityksiä tuulettaa ja luoda uutta vanhuuspuhetta, vanhuusdiskurssia.

Edellä kuvatuista lähtökohdista ideoin kampanjan vanhuuden puolesta. Sen tarkoituksena oli havahduttaa ihmisiä, saada heidän aivorattaansa raksuttamaan epätahtiin totutun tasatahdin sijaan – synnyttää uusia ajatuksia. Kampanja toimi markkinamaisten ajatus-

ten vastavoimana, joka toi esille vanhuuden monet sävyt. Nostin vanhuuden ilmiönä esille ja näytin, että vanhat ihmiset ovat persoonallisia ja mielenkiintoisia yksilöitä ja vanhuus ulkoinen seikka, ei yksilön sisäinen ominaisuus. Tarkoitukseni oli havahduttaa opiskelijat miettimään vanhuutta ja vanhuksia, saada heidät pohtimaan omia arvojaan ja asennoitumistaan vanhuutta ja vanhuksia kohtaan sekä luomaan niistä parhaassa tapauksessa uusia mielikuvia.

Pyrin päämäärääni aikamme keinoin: sanan ja kuvan avulla. Yhteiskuntamme on pitkälti visuaalinen. Sellaiset asiat, jotka ovat näkyviä yhteiskunnassamme tulevat huomatuiksi. Vanhuus ja vanhat ovat yleensä pysyneet näkymättömissä tai ovat olleet näkymättömiä näkyviä, heihin ei ole kiinnitetty huomiota. Nyt kiinnitettiin. Produktioni, eli toiminnallinen opinnäytetyöni, sysäsi vanhuuden positiiviseen valokeilaan ja teki siitä intressanttia. Tein Diakin Porin toimipisteen neljään vessaan tilat, joissa oli pieniä tarinoita vanhusten sielunelämästä. Jokaisessa pikkulassa oli oma tunnelmansa ja oma teemansa, siitä pitivät huolen kirjoittamani ajatelmät ja tekemäni maalaukset. Ajatelmät olisivat voineet olla vanhusten itsensä raapustamia kirjoituksia vanhainkodin seinälle. Siitä tulikin opinnäytetyöni nimi: Vessakirjoituksia vanhainkodista.

2 MERKITYKSET JÄSENTÄVÄT ELÄMÄÄMME

2.1 Tuotamme merkitykset sosiaalisessa kanssakäymisessä

Emme useinkaan pysähdy miettimään tavallisten asioiden merkityksiä, pohtii Mikko Lehtonen. Hän on merkitysten ammattilainen, joka analysoi työkseen, miten merkitykset maailmassamme muodostuvat. Lehtonen ottaa esimerkiksi punaisen värin. Emme juuri pysähdy pohdiskelemaan, että punainen väri kykenee eri yhteyksissä merkitsemään sekä joulua, verta, vasemmistolaisuutta, rakkautta että ajokieltoa. Punaisen värin eri merkitysten arkisuus kätkee näkyvistämme sen, että siihen tiivistyy suuri määrä inhimillistä historiaa kuten myös maailmaamme koskevia oletuksia. Työni teoreettinen viitekehys nojautuu tähän merkitysten filosofiaan. Elämme keskellä toisten ihmisten tuottamia merkityksiä, jotka otamme suurelta osin annettuna. (Lehtonen 2000, 13.) Myös vanhuus ja vanhus käsitteet sisältävät merkityksiä, jotka muodostuvat sellaisiksi kuin julkisilla areenoilla esitetään. Tällaiset merkitykset ovat usein stereotyyppisiä, yleistäviä ja varsin yksitotisia. Myöhemmin esittelen kaksi Pro gradua, jotka käsittelevät tarkemmin julkisuuden vanhuuskuvaa – vanhuusdiskurssia.

Merkitykset ovat inhimillisen elämän olennaista ainesta. Ne ovat välttämättömiä elämämme vakauden kannalta. Meille suunnatut merkit eivät häiritse arkeamme, vaan pitävät sitä yllä tavoilla, joita emme niiden arkisuuden vuoksi juurikaan pane merkille. Lehtonen lainaa tässä yhteydessä kulttuurintutkija Johan Forsnäsiä, joka kuvaa ytimekkäästi merkitysten ja merkkien tärkeyttä elämällemme. Forsnäs esittää, että kulttuuri on läsnä kaikkialla inhimillisessä elämässä ja yhteiskunnassa. Se, että ymmärrämme ja tulkitsemme havaitsemaamme eli tuotamme symboleja, joissa jokin edustaa jotain muuta, on olennainen osa ihmisyyttämme ja sen olemusta. Symbolien avulla voimme pohtia menneisyyttä ja suunnitella tulevaa, tarkastella toisia ja spekuloida tuntemattomalla: niiden avulla voimme ajatella sitä, mikä ei ole käsillä. Lopulta muovaamalla yhdessä tällaisia symbolisia malleja me rakennamme maailmaa ja tuotamme itsellemme paikan siinä. Ihmiset ovat etsineet syitä, seurauksia ja tarkoituksia kaiken kohtaamansa takaa, ei vain nimenomaan merkeiksi tehtyjen merkkien taustalta. Me teemme maailmaa mer-

kitykselliseksi itsellemme pohtimalla kokemuksiamme, kertomalla itsellemme ja toisillemme tarinoita, tarkkailemalla ympäristöämme ja tuottamalla sitä koskevia oletuksia. Me näemme kaikkialla merkityksiä, malleja ja analogioita ja vertaamme kohtaamaamme jo aiemmin tuntemaamme. Tulkitsemme kaiken aikaa toistemme tarpeita, motiiveja, haluja ja kykyjä sekä ennakoimme omissa toimissamme toisten reaktioita. Me emme ensin koe todellisuutta ja vasta sitten tulkitse sitä, vaan toiminnassamme on aina mukana subjektiivinen tulkinta sosiaalisesta todellisuudesta. Ilman jatkuvaa, mutta pääosin huomaamatonta merkityksellistämistyötä todellisuus esittäytyisi meille puhtaana kaaoksena. (Lehtonen 2000, 14-16.) Merkityksillä on valtaa yhteiskunnassamme. Ne vaikuttavat siihen, millaiseksi elämämme muodostuu, ja mitä asioita pidämme arvossa. Siitä syystä ei ole yhdentekevää, mitä merkityksiä vanhus- ja vanhuus-käsitteet sisältävät, mitä ne viestivät meille. Opinnäytetyöni tarkoituksena on saada ihmiset havainnoimaan vanhuus- ja vanhus-käsitteille antamia merkityksiä ja ajattelemaan, punnitsemaan niiden sisältöä.

Merkitykset vaikuttavat huomattavasti käytännön toimintaan, esittää Lehtonen.

Merkitykset, arvot ja katsomukset saavat konkreettiset hahmonsäät instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa, uskomusjärjestelmissä, tavoissa ja tottumuksissa, materiaalsen maailman ja sen esineiden käyttötavoissa. Kaikki nämä muodostavat yhdessä kulttuureja. Kulttuurit sisältävät merkityskarttoja, jotka tekevät maailmasta ymmärrettävän niiden jäsenille. (Lehtonen 2000, 17.)

Lehtosen kuvaamat kulttuuriset merkityskartat eivät sijaitse ainoastaan meidän ihmisten päissä, vaan ne saavat todellisia materiaalisia hahmoja niissä toiminta- ja käyttäytymismalleissa, jotka omaksumalla me todistamme kuuluvamme johonkin kulttuuriin. Tällaisten erilaisten merkityskarttojen ja symbolien verkkojen välityksellä me nautimme, kärsimme, rakastamme, vihaamme, tiedämme, arvioimme ja ymmärrämme. Merkkien avulla meille kerrotaan ja me kerromme itsellemme, mikä on se todellisuus, jossa elämme, ja keitä me itse olemme. Merkityksillä on väliä: niillä on yhteiskunnallista vaikutusta, poliittisia seuraamuksia ja kulttuurista valtaa. (Lehtonen 2000, 17-18, 23.)

2.2 Merkityksiin voi tietoisesti vaikuttaa

Produktioni avulla pyrin vaikuttamaan merkityksiin, joita Diakin Porin yksikön opiskelijoilla oli vanhuudesta. Tein eräänlaista vaikuttamistyötä. Se on Kirsi Juhilan mukaan työtä, jossa sosiaalialan ammattilaiset tekevät oman ruohonjuuritason tietämyksensä ja ammatillistieteellisen asiantuntijuutensa perustalta näkyviksi asiakkaidensa vaikeita sosiaalisia ja taloudellisia tilanteita ja hyvinvointivaltion puutteita. Vaikuttamistyötä on tehtävä myös muilla kuin arkisen asiakastyön areenoilla, eritoten hallinnon, politiikan ja tiedotusjulkisuuden foorumeilla. Hyödynsin produktiossani vaikuttamisfoorumina avointa julkista ja sosiaalista tilaa, eli oppilaitosta. Sosiaalialalle yhteiskunnallinen vaikuttaminen on uinunut 1980-luvulta lähtien, jolloin vallalla oli vahva ihanne hyvinvointivaltion suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistuvista sosiaalialan ammattilaisista. Vaikuttamistyön on jälleen ajankohtaista: eriarvoistuvan yhteiskunnan myötä sille on tilausta. (Juhila 2008, 75.)

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluu oleellisesti sosiaalialan ammattilaisen työhön, ilmenee myös Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry laatimista sosiaalialan ammattilaisen eettisistä ohjeista. Yhtenä järjestön ydinviestinä on, että epäkohtia ei voida parantaa, jos niistä ei rohjeta puhua. Ammattilaisen havaitsemien ongelmien ja epäkohtien esiin nostaminen on tärkeää ja välttämätöntä, kun halutaan saada aikaan muutos ihmisten elämään. Tässä valossa omasta työstä saatu tieto ja näkemys on yhtä merkityksellistä kuin tutkijoiden tuottama ja todentama tieto. Kokemusperäinen tieto kertoo nimenomaan tilanteesta juuri täällä, tässä ja nyt. Osaamista tulisi käyttää nykyistä enemmän vaikuttamiskeinojen pohtimiseen niin yksilö- kuin työyhteisötasolla. Tulisi pohtia, kuinka oman viestin saisi perille esimiehille, hallintoon, päättäjille tai julkisuuteen. Talentia esittää keinoina yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tutkivan työteen, tutkivan sosiaalityön, sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa tehtävän yhteistyön ja julkiseen keskusteluun osallistumisen. (Talentia ry 2005, 24-26.)

Sosiaalialan ammattilaisena myös diakoniatyöntekijällä on velvollisuus osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön. Diakoniatyöntekijän eettisiin ohjeisiin on kirjattu, että diakoniatyöntekijä osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun puolustaen erityisesti

heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia. Yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen ja vaikuttaminen rakenteellisten ja yhteisöllisten epäkohtien korjaamiseksi kuuluu suorastaan ammattikunnan vastuuseen pitää heikoimmassa ja alistetuimmassa asemassa olevien ihmisten puolta. Eettisissä ohjeissa määritellään, että diakonia-työn yhtenä tehtävänä on herätellä sosiaalista vastuuta ja muistuttaa, että jokaisella ihmisellä on kykyä toteuttaa yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry 2001, 2.)

Mitä vaikuttamisella oikein tarkoitetaan? Sirke Lohtaja ja Minna Kaihovirta-Rapo vastaavat kirjassaan *Tehoa työelämän viestintään*, että vaikuttaminen voidaan määritellä prosessiksi, jolla pyritään henkilön tai ryhmän asenteiden, mielipiteiden tai käyttäytymisen muuttamiseen. He esittävät vaikuttamisen tavoitteeksi toisen osapuolen aktivoinnin tekemään, ottamaan kantaa tai pohtimaan asiaa. Vaikuttamisessa pitäisi pyrkiä synnyttämään muutoksen halu. Ihminen muuttaa käyttäytymistään, jos hän haluaa tehdä niin. Tällainen tahtotila saadaan aikaan parhaiten silloin, kun puhuja tai kirjoittaja osaa asettua kuulijan ja lukija asemaan. Vaikuttamiseen liittyy aina myös vastuu. Vastuullinen vaikuttaminen on toimintaa, jossa vaikuttamisen kohde vakuuttuu järkipäisesti ja eettisesti. Vastaanottajan ei pidä vaikuttaa väritetyn tai puutteellisen tiedon avulla. (Lohtaja & Kaihovirta-Rapo 2007, 42.) Produktiossani vaikuttamisen tavoitteena oli nimenomaan pohtimisen aikaansaaminen. Halusin aktivoida opiskelijoita ajattelemaan vanhuutta ja vanhoja ihmisiä. Parhaimmillaan se johtaisi vanhojen ajatusten korvaamiseen uusilla, vanhusmyönteisillä mietteillä.

Vaikuttamiseen ja suostuttelutaitoon liittyy neljä elementtiä: uskottavuus, vastaanottajan ymmärtäminen, selkeä argumentointi ja viestinnän tehokkuus, linjaavat Lohtaja ja Kaihovirta-Rapo. Uskottavuuteen vaikuttavat vastaanottajan käsitys puhujasta tai kirjoittajasta: hänen koulutuksensa, kokemuksensa ja asemansa, joskus myös ikä, sukupuoli ja ulkoiset ominaisuudet. Vastaanottajan ymmärtäminen on taitoa tunnistaa ja tuntea kohderyhmä ja suunnata asia juuri heille. Argumentointi taasen koostuu väitteestä, perustelusta ja taustaoletuksista. Hyvä argumentti kertoo, miksi vastaanottajan tulee hyväksyä väite, eli uskotuksi haluttu asia. Perustelu on syy, miksi väite tulisi uskoa, ja taustaoletukset seikkoja, jotka vastaanottajalla on entuudestaan tiedossaan. Viestinnän tehokkuus

muodostuu useista erilaisista seikoista, kuten selkeydestä, ymmärrettävyydestä ja mahdollisten häiriöiden minimoimisesta. (Lohtaja & Kaihovirta-Rapo 2007, 42-44.) Produktiossani korostuivat vastaanottajan ymmärtämisen ja viestinnän tehokkuuden elementit. Minulla oli ymmärrystä kohderyhmästä, sillä kuului itsekin samaan joukkoon – opiskelijoihin. Pystyin siten suunnittelemaan kampanjan juuri heille. Tehokkaan viestinnän elementti täyttyi, koska kampanjamateriaali oli selkeää ja ytimekästä. Sen sijoittaminen vessoihin poisti tehokkaasti häiriötekijöitä, kuten muita printtiviestejä tai sosiaalista hälinää.

Vaikuttavan viestinnän tavoitteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: vahvistavaan, aktivoivaan ja asenteita muuttavaan vaikuttamiseen. Vahvistamisella voidaan pyrkiä esimerkiksi lisäämään jonkin ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta. Myös jotakin ihmisen piilevää näkemystä voidaan pyrkiä vahvistamaan. Vahvistavalla viestillä voidaan saada vastaanottajat tietoisiksi vallitsevasta tilanteesta ja ehkä halukkaammiksi toimimaan sen muuttamiseksi. Vaikuttamisen tavoitteena voi myös olla ihmisten aktivointi tai heidän käyttäytymisensä muuttaminen. Mikäli vastaanottajalla ei ole aiempia tai kielteisiä kokemuksia asiasta, voi kokonaan uuden käyttäytymis- tai ajattelumallin luominen olla helppoa. Sen sijaan juurtuneita tai pettymyksen aiheuttaneita malleja voi olla vaikea muuttaa. Asenteisiin vaikuttaminen ja niiden muuttaminen on usein pitkä prosessi. Tuloksia saadaan aikaan vasta monen eri viestin yhteisvaikutuksena. Muutosta hankaloittavat entiset merkitykset, sillä uusi ajatus täytyy aina suhteuttaa vanhaan tai vanhasta luopua jopa kokonaan. Suurin osa ihmisistä ei ole halukas muuttamaan hetkessä, sillä muutoksen ymmärtäminen ja sulattaminen vaativat aikaa. (Lohtaja & Kaihovirta-Rapo 2007, 44.) Produktiossani vaikuttavan viestinnän tavoitteena oli pääasiassa aktivoiva vaikuttaminen. Halusin saada opiskelijat ajattelemaan vanhuutta ja sitä kautta parhaassa tapauksessa tarkistamaan asenteitaan suhteessa vanhuuteen ja vanhuksiin. Tavoitteeni läheni siten myös asenteita muuttavaa vaikuttamista.

3 VANHUUS ILMIÖNÄ

Vanhuudesta ja vanhoista ihmisistä on eri tieteenaloilla ja -suuntauksilla omat määritteensä ja käsitteensä. Produktiossani vanhuus ymmärretään yksilöllisenä prosessina, johon vaikuttavat niin yksilön itsensä ominaisuudet ja luonteenpiirteet kuin ympäristön ja yhteiskunnan mekanismit, arvot ja asenteet. Käytän vanhuksesta nimitystä vanha ihminen. Haluan korostaa sillä vanhuksen inhimillisyyttä ja yksilöllisyyttä.

3.1 Vanheneminen on yksilöllinen prosessi

Martti Lindqvist kuvaa vanhenemistä prosessiksi, joka vaikuttaa monella tavalla ihmisen käsityksiin elämästä ja omasta itsestään sekä ihmisen rooleihin ja arvoihin. Vanheneminen on enemmän kuin ikävuosien kartuttamista tai kuoleman odottelua. Jokainen vanhenee yksilöllisesti, vaikka vanhenemiseen kuuluu yhteisiä ja yleisiä piirteitä. Ikäänntyminen on myös olennaisesti arvoja koskeva sisäinen tapahtumasarja, jolla voi olla suuri merkitys yksilön kannalta. (Lindqvist 2002, 233.) Myös Mirja Lipponen muistuttaa, että vanhaksi tuleminen on hyvin yksilöllinen tapahtuma. On tärkeää muistaa, että vanheneva ihminen on kokonaisvaltaisesti sama kuin kuka tahansa meistä: tunteva ja tahtova yksilö. Vanhuus ei ole vain elämänkulun erityinen vaihe vaan se on koko eletyn elämän heijastuma. (Lipponen 2004, 25.) Ihmisen eletyn elämän käännteet, vaiheet ja valinnat vaikuttavat vanhuuteen. Esimerkiksi lapsettomuus tai lapsien olemassaolo värittää vanhuutta ratkaisevasti sosiaalisten suhteiden osalta.

Erilaisia vanhenemisen määritelmiä on lukuisia. Ian Stuart-Hamilton esittelee vanhenevista muutosten kannalta tarkastelevan jaon. Vanheneminen voidaan siten jakaa primaariseen vanhenemiseen, jolla tarkoitetaan iän mukanaan tuomia muutoksia kehossa ja sekundaariseen vanhenemiseen, eli vanhuudessa useimmiten muttei aina esiintyviin

muutoksiin. Osa tutkijoista lisää vielä kolmannen termin, joka on tertiäärinen vanheneminen. Sillä tarkoitetaan kuolemaa välittömästi edeltävää nopeaa ja selvää fyysistä rappeutumista. Stuart-Hamilton esittelee myös toisen menetelmän vanhenemisen tarkastelun. Sillä tutkitaan miten ja milloin nuoren aikuisen piirteet muuttuvat vanhemman aikuisen piirteiksi. Menetelmän hankaluus on erottaa se kohta, jossa keski-ikä päättyy ja vanhuus alkaa. Tätä voidaan havainnollistaa värispektrin avulla: on selvää, että värispektrissä on oransseja ja punaisia raitoja. Tarkkaan katsoessa voi kuitenkin nähdä punaisen sekoittuvan vähitellen oranssiin. Millä kohdalla väri lakkaa olemasta punainen ja muuttuu oranssiksi? Samalla tavalla ihmiset eivät vanhene yhdessä yössä. On hyvin vaikeaa määrittellä tarkka aika ja raja, jolloin ihmisestä tulee vanha, sillä ihmisten fyysisten ja psyykkisten piirteiden voi nähdä useiden vuosien kuluessa muuttuvan tyypillisen keski-ikäisen piirteistä tyypillisen vanhuksen piirteiksi. (Stuart-Hamilton 2003, 17.)

Tutkijat ovat kokeilleet useita menetelmiä luodakseen objektiivisen vanhuusmittarin. Vanhenemisen yleisin mittapuuna on kronologinen ikä, eli kuinka vanha ihminen on vuosissa tarkasteltuna. Ikä mittapuuna on kuitenkin pohjimmiltaan sattumanvarainen, sillä se ei kerro itsessään paljoakaan. Kronologinen ikä kylläkin korreloi, eli on vastaavuussuhteessa muiden vanhuuden mittapuiden kanssa, mutta korrelaation aste voi olla toisinaan hyvinkin alhainen. Esimerkkinä Stuart-Hamilton käyttää iän korrelaatiota fyysisiin muutoksiin: Monet 70-vuotiaat näyttävät tyypillisiltä vanhuksilta, joilla on harmaat hiukset ja ryppyinen iho. Toisaalta useat samanikäiset ovat niin sanottuja hyvin säilyneitä yksilöjä, joilta samat piirteet puuttuvat. On myös monia nuorempia, joilla nuo piirteet näkyvät jo paljon aiemmin. Kronologinen ikä ei ole henkilön olotilan tai vanhuuden rajapyykin erehtymätön mittari. Parhaimmillaan se osoittaa keskivertoihmisen tilan. Toinen yleisesti käytetty vanhuuden mittari on sosiaalinen ikä. Sillä tarkoitetaan vakiintuneita ja yhteiskunnassa yleisesti omaksuttuja odotuksia siitä, miten ihmisen tulisi käyttäytyä tietyssä kronologisessa iässä. Useimmissa yhteiskunnissa uskotaan ihmisen sosiaalisen aseman muuttuvan vanhuudessa. Kronologinen ikä, jossa tämän muutoksen alkamisen koetaan tapahtuvan, vaihtelee 50:stä 70:een. Useimmissa länsimaissa muutos alkaa eläkeiän saavuttamisen yhteydessä, eli noin 60:n ja 65:n välillä. Luvut vastaavat tutkijoiden yleisesti määrittelemää vanhuuden kynnyksikää, eli vanhuuden alkamisajan kohtaa. Varsinaisen vanhuuden alkaminen ajoitetaan yleisimmin noin 75 ikävuoteen.

Usein vanhuus jaetaan vielä kahtia: kolmanteen ja neljänteen ikään. Kolmas ikä tarkoittaa aktiivista ja itsenäistä elämää vanhuudessa ja neljäs ikä toisista riippuvaista ikää, jolloin ihmisen perushyvinvointi on toisista riippuvainen. (Stuart-Hamilton 2003, 17-18.)

Vanhenemiseen liittyy olennaisesti myös kahtalaisuus, pohtii Raija Julkunen. Vanhenemiseen voi liittyä raihnaantumista, sairauksia, sivuun joutumista, syrjintää, yksinäisyyttä, elämästä luopumista ja köyhyyttä. Toisaalta vanhenemiseen on liitetty viisaus, valta, kypsyyt, seesteisyys ja kunnioitus. Tämä kahtalaisuus näkyy ikääntyvien omissa kokemuksissa myös nykyisin. Keski-ikäiset kertovat oman minän vahvistumisesta samalla, kun oma ruumis rapistuu ja heikkenee. Esimerkiksi ujous on voitu voittaa, jäämäkkyys ja hyvä itsetunto saavuttaa tai terve itsekkyyt tavoittaa. Toisaalta taas keho on hidastunut, kömpelöitynyt ja väsynyt tai oppiminen ja muistaminen vaikeutunut. (Julkunen 2008, 18.)

Tämä kahtalaisuus on puhuttanut myös sosiaaligerontologiaa etenkin 1950- ja 60-luvuilla, jolloin kuumana aiheena olivat irtaantumis- ja aktiivisuusteorit. Irtantumisteoria piti iän mukana tapahtuvaa irtaantumista totutuista sosiaalisista rooleista, vuorovaikutuksesta ja siteistä luonnollisena prosessina ja tarkoituksenmukaisena sosiaalisen järjestelmän kannalta. Aktiivisuusteoriaa kannattavat taas väittivät, että osallisuus sosiaalisissa rooleissa ja toiminnoissa edisti ikääntyvien psykologista ja sosiaalista hyvinvointia. Ne roolit ja toiminnot, joista iän myötä täytyi luopua, voitiin korvata toisilla. Optimaalinen vanheneminen olikin sitä, että iän karttuessa pystyi vastustamaan sosiaalisen maailman kaventumista. Tästä sai alkunsa aktiivisuusteoria, joka alkoi luoda kuvaa ikääntymisestä luovana, terveenä, liikkuvana, ruumiillisesti ja sosiaalisesti aktiivisena elämänä. Aktiivisen ikääntymisen rinnalle ja sen jälkeen syntyi kaksi muuta samansuuntaista vanhenemisen ideaa: onnistunut ja tuottava ikääntyminen. Onnistunut ikääntyminen on yksilön aikaansaama teko. Onnistuva ikääntyvä suuntautuu siihen, missä on vahva, ja kompensoi heikkouksiaan esimerkiksi muistin ja oppimisen tekniikoin ja apuvälinein ja korvaa menetetyt aktiviteetit uusilla. Onnistuneeseen ikääntymiseen kuuluu yksilön omien elämäntapojen merkityksen korostaminen, sillä niillä katsotaan voitavan vaikuttaa vanhenemisen laatuun. Tuottavan ikääntymisen idea liittyy enemmän yhteis-

kunnan tasolle, sillä halutaan korostaa, ettei ihmisen taloudellinen hyödyllisyys väistämättä vähene iän mukana, vaan ikääntyvillä on monenlaisia tuottavia rooleja esimerkiksi kuluttajina ja kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoisina toimijoina. Tuottavan ikääntymisen käsitteellä halutaan vastata ajatukseen väestön ikääntymisestä johtuvaan sosiaaliseen muutokseen ja tuottavuus- ja talouskasvun hidastumiseen. Kun taloudellinen taakka käännetään taloudelliseksi mahdollisuudeksi, ikähaastetta yritetään ratkaista hallitsevien talousnäkemysten ehdoilla. (Julkunen 2008, 19-22.)

3.2 Vanhuus sosiaalisena konstruktiona

Julkunen on päätenyt ikäpohdinnassaan tulokseen, että ikä on ruumiillisesti olemassa ja sosiaalisesti konstruoitua. Ikä on sosiaalista todellisuuttamme vasta, kun siihen liittyy yhteisiä merkityksiä ja kun se, mitä meissä elämän aikana tapahtuu, nimitetään iäksi, elämänvaiheiksi tai vanhenemiseksi. Moderni elämä on hyvin aika- ja ikätietoista. Kello rytmittää ja järjestää tarkkaan arkielämäämme ja kronologinen ikä elämänkulkuamme. Pienet lapsetkin ovat ikätietoisia ja tekevät oivaltavia ikäerotteluja. (Julkunen 2008, 15.)

Varsinaisena länsimaisen yhteiskunnan kronologisen ikätietoisuuden ja ikäerottelujen vahvana kautena pidetään vuosien 1870–1970 välistä aikaa. Elämänkulkua alkoivat määrittää oppivelvollisuus, täysi-ikäisyys ja vanhuuseläke. Ikäidea vahvistui ja iän ympärille kehittyi normien, odotusten ja luokitusten verkko, kuvaa Julkunen ikäyhteiskunnan kehitystä. Iästä tuli sosiaalisesti määriteltyä ja luokiteltua. Ikäkategorioiden ruokkivat ja luovat stereotyyppioita, esimerkiksi käsitteet nuori ja vanha luovat vahvat mielikuvat sisälöstään. Moderni aikamme arvostaa nuoruutta, uutta, dynaamisuutta ja muutosta ja sisältää siten taipumuksen vanhojen ihmisten varustamiseen kielteisillä mielikuvilla, ollen taipuvainen ageismiin, eli vanhoihin ihmisiin kohdistuvaan syrjintään. Aikamme nuoruuden ihannointi on vaikuttanut myös siten, että ikääntymisen kuva on aiempaa nuorekkaampi. Vanhuutta lykätään yhä kauemmas elämänkulussa. Ikä määrää ihmisten elämäntyyliä vähemmän kuin ennen, samalla suhde omaan ikään yksilöllistyy ja ihmiset rakentavat itse omat ikäidentiteettinsä. Tuloksena voi pahimmillaan olla yhdenikäisyys-

den kulttuuri, jossa normina on nuori aikuisuus, johon lapset pyrkivät kurottamaan ja josta ikääntyvät pyrkivät pitämään kiinni kaikin keinoin. Tällä on ollut vaikutuksensa uusien merkitysten ja käsitysten tuottamiselle. Kun vanhoista ihmisistä haluttiin tuottaa nuorekkaampaa ja juurikin dynaamisempaa kuvaa, vanhuuden ja vanhenemisen kaltaiset, negatiivisesti leimatut käsitteet vaihdettiin ikääntymiseen ja ikääntyneisiin ja kun nekin ovat saaneet kielteisen vivahteen, rinnalle on otettu käsitteet seniori ja kolmas ikä. Kieltä vaihtamalla pyritään vaikuttamaan myös käyttäytymiseen ja käytäntöihin: ajatella 75-vuotiaasta ihmisestä eri tavoin sen mukaan, nimeämmekö hänet vanhukseksi, senioriksi tai kolmatta ikäänsä eläväksi. Käsitteillä halutaan erottaa nuoret, toimintakykyiset ja aktiiviset vanhat niin sanotusti oikeasti vanhoista paljon apua tarvitsevista vanhoista. (Julkunen 2008, 15-18.)

Paula Rantamaan mukaan eri ikävaiheilla on omat ikäkerrostumat ja niihin kuuluvat sosiaaliset roolit. Ikään liittyvät rooliodotukset tulevat hyvin esille, kun pohditaan millainen käytös ja toiminta sopii lapsille, nuorille, aikuisille ja vanhoille. Ikäroolit ovat osa kulttuurista merkitysmaailmaa, joka omaksutaan ja johon sosiaalistutaan vähitellen heti lapsuudesta lähtien. Ikäroolien olemassaolon huomaa erityisesti silloin, kun niistä poiketaan. Ikään liittyvät merkitykset, roolit ja käsitykset ovat olleet murroksessa jälkiteollisessa ja postmodernissa yhteiskunnassa. Ilmiötä voi kutsua ikägeneraatioksi, eli eri-ikäisten sekoittumiseksi eri elämänaalueilla. Kun ikäraajat murenevät, erilaiset roolimahdollisuudet ovat avoimia eri-ikäisille ihmisille. (Sankari & Jyrkämä 2001, 58, 60, 71.)

Postmoderniin vanhuuteen kuuluvat ikäkausikokeilut ja roolileikit, kuvaa Timo Airaksinen. Hänen mukaansa vanhuksset yhdistelevät eri ikäkausia vapaasti, leikkivät niillä ja ottavat kunkin iän käyttöön tarpeiden mukaan. Vanhuksella on postmodernina ihmisenä lupa yhdistellä rooleja eri tavoin. Siitä seuraa hänen mukaansa vanhuuden määritelmä: ihminen on vanhus silloin, kun hän alkaa leikkiä ikäkausileikkejä, matkia aikaisempaa minäänsä ja kokeilla vapaasti eri identiteettejä. Vanhuus on ikä, jolloin kaivataan vähiten todellisuudentajua ja realiteettien kunnioitusta. Vanhoilla on lupa kuvitella mitä vaan ja elää sen mukaisesti, heidän vastuunsa rajat vedetään uudelleen. Airaksinen kuvaa vanhan ihmisen roolileikkejä ikävaiheitten mukaan. Lapsenomaisuus ilmenee teoissa ja elämänsuunnitelman polveiluissa, elämisenä ja tuntemisena lapsen lailla. Juuri täs-

sä on vanhuksen lapsenomaisen elämäntavan mahdollisuus: vanha ihminen tietää olevansa vanha ja silti elää kuin lapsi. Nuoruus on aikamme ikäkausista suosituin; kaikkien pitää olla nuoria tai nuorekkaita. Vanhan on elettävä uutta nuoruuttaan valikoiden sillä fysiikka ei kestä kaikkea. (Airaksinen 2002, 177.)

Aikuisuus edellyttää vastuuta ja velvollisuuksien huomioimista, se ei ole vain ikäkausi noin 30 ja 60 ikävuoden välillä. Aikuisuudellakin pystyy leikittelemään vanhana, kun asian ymmärtää oikein. Vanha ihminen voi leikitellä siirtymällä aikuisen vastuun ja vanhuuden vastuuttomuuden välisen rajan yli tarpeen mukaan. Airaksinen ottaa esimerkiksi vanhan ihmisen karkeudesta: vanha ihminen voi paeta aikuisen vastuuta sanomisistaan vetoamalla siihen seikkaan, että vanhuus muuttaa persoonaa karkeammaksi, oli se sitten psykologinen tosiseikka tai ei. Omaksumalla asenteen, että voi sanoa mitä tahansa, ihminen ottaa vanhuksen aseman ja vetoaa ikäänsä toimintansa perusteena, kun puheet ovat sellaisia, että niistä loukkaannuttaisiin aikuisen sanomana. (Airaksinen 2002, 177, 181.)

Aidolla ja oikealla vanhuksella on vain oikeuksia, ei velvollisuuksia. Vanhus ikään kuin luopuu velvollisuuksistaan. Hänen ei tarvitse auttaa ketään, huolehtia kenestäkään, toimia yhteiseksi hyväksi tai olla hienotunteinen. Tästä löytyy vanhuuden onni: onnea on saada elää niin kuin haluaa, eikä kukaan saa puuttua asioihin. Vanhenemisen etiikan ensimmäinen perusta on vanhenemisen myöntäminen. Vanhuus on omaluonteinen ja arvokas ikäkausi, joka tulee elää hyvin, vaivoista ja vastuksista riippumatta. (Airaksinen 2002, 50, 189, 202.) Tähän liittyy ajatus, että vanhus on aina yksilöllisesti vanheneva yksilö omine ominaisuuksineen ja omituisuuksineen, joka ei saa jäädä vanhuuden teorioiden ja tieteellisen tiedon alle. Vanhenemisen myöntämiseen kuuluu se, että suostutaan siihen arvaamattomuuteen ja tietämättömyyteen, joka väistämättä vanhenemiseen sisältyy.

3.3 Raamatun näkökulmia vanhuuteen

”Voisiko Raamatun pohjalta hahmotella vanhuuden teologiaa?” kysyy Kari Kuula artikkelissaan Korkea ikä oli harvinaista herkkua Raamatun ajan ihmisille. Kuulalla on muutamia suuntaviittoja, mitä kristillinen sanoma opastaa vanhuudesta. Artikkelin otsikko jo kertoo, millaista oli olla vanha Raamatun ajan maailmassa. Pitkää ikää pidettiin erityisenä siunauksena, sillä ihmisten eliniän odote ei ollut huima. Lapsikuolleisuus oli suurta ja vain harvat elivät vanhoiksi. Noin viisi prosenttia eli kuusikymppisiksi ja vain poikkeustapauksissa ihminen saavutti 70 vuoden iän. Aliravitsemus ja yksipuolinen ruoka, erilaiset taudit ja sairaudet sekä vaikeat olosuhteet pitivät elinvuodet alhaalla. Raamatun ajan maailma muistutti nykyisiä kehitysmaita. (Kuula 2011, 8-9.)

Korkea ikä ei ollut pelkästään siunaus. Vanhuuteen liittyi monenlaista kipua ja vaivaa. Esimerkiksi Saarnaajan kirjassa kuvataan vanhuuden pahoja päiviä, jolloin näkö, kuulo ja liikkumiskyky heikkenevät ja ihminen jää jouten, kunnes lopulta tomu palaa maahan ja henki Jumalan luo. Ihmisen vanhenemisen vaikutukset eivät ole tuhansien vuosien aikana muuttuneet miksikään. Vanhuuden heikkoutta käytetään hyväksi muutamissa Vanhan testamentin kertomuksissa. Eräs tällainen on patriarkka Iisakin tapaus, jossa hänen poikansa Jaakob huijasi huononäköistä ja vanhaa isäänsä siunaamaan hänet veljensä Eesaun sijaan ja näin antamaan esikoisoikeudet väärälle lapselle. Vanhoja ihmisiä uhkasi myös toimeentulon menetys, sillä he eivät jaksaneet tehdä työtä ja pitää huolta taloudestaan. Sen takia lasten odotettiin huolehtivan iäkkäistä vanhemmistaan. Neljäs käsky *kunnioita isääsi ja äitiäsi* liittyy tähän. Aina vanhuksilla ei kuitenkaan ollut lapsia huolehtimassa heistä. Silloin jouduttiin turvautumaan muuhun sukuun ja kerjuuseen. Erityisen vaikeassa tilanteessa olivat naispuoliset lesket, sillä heitä ei sukupuolensa takia kunnioitettu samalla tavoin kuin miehiä. Vanhan testamentin profeetat olivat aikansa sosiaalisia vaikuttajia, sillä he kehottivat huolehtimaan köyhistä ja leskistä, mikä kattoi myös huolehtijaa vailla olevat vanhukset, Kuula summaa. Myös Jeesus liittyi vanhojen ihmisten puolustamisen perinteeseen tuomitessaan vanhan käytännön, jonka avulla ihmiset yrittivät kiertää vastuunsa vanhemmistaan. Jeesuksen mielestä perinnäissäänöillä ei saanut kumota Jumalan käskyjä. (Kuula 2011, 8-9.)

Raamatun valossa vanhuus näyttyy kuitenkin enemmän arvokkaana, kuin kurjuutta tuomana elämänvaiheena. Raamatun ajan maatalousyhteiskunnassa arvostettiin vanhojen ihmisten elämänkokemusta ja sen mukanaan tuomaa viisautta. Vanhukset olivat eläviä kirjastoja, joilta sai tärkeää tietoa esimerkiksi maanviljelyssä tarvittavista seikoista, kuten sään ennustamisesta, ruuan säilyttämisestä ja eläinten hoitamisesta. Lisäksi heidän ajateltiin olevan erityisessä Jumalan siunauksessa. Sen tähden vanhat nostettiin usein kylänjohtajiksi, joilta kysyttiin neuvoa pulmatilanteissa. (Kuula 2011, 8-9.)

Vanhusten arvo tulee esille eri puolilla Raamattua. Esimerkiksi Jesaja (Jes. 46:4) kuvaa Jumalan huolenpitoa vanhuksista: ”*Teidän vanhuutenne päiviin saakka minä olen sama, vielä kun hiuksenne harmaantuvat, minä teitä kannan. Niin minä olen tehnyt ja niin yhä teen, minä nostan ja kannan ja pelastan.*” Vanhuuden merkit ovat kunnioitettavia ja arvossa pidettäviä, siitä kertoo Sananlaskujen kirja (Sananl. 20:29): ”*Nuorukaisten ylpeytenä on heidän voimansa, vanhusten kunniana harmaat hapsset.*” Jesajan kirjassa (Jes. 47:6) tulee esille se, että vanhan ihmisen rasittaminen on väärin: ”*Kun minä vihastuin omaan kansaani, minä annoin oman maani sinun häväistäväksesi, Babylon. Mutta sinä olit armoton kansaani kohtaan. Vanhustakin sinä rasitit raskaimmalla ikeellä.*” Raamatussa myös kuvataan, ettei vanhuus ole este elämästä täyttää elämää. Ensimmäisessä Mooseksen kirjassa (1. Moos. 18) Jumala vieraillee Abrahamin luona ja lupaa vanhalle miehelle, että hänen iäkäs vaimonsa Saara tulee raskaaksi ja synnyttää pojan. Kauan lasta toivonut pari saa vihdoin kaivatun perillisen.

Gordon J. Harris lähestyy vanhuuden teologiaa dialogin näkökulmasta, jossa keskustelukumppaneina ovat dogmatiikka ja sosiologia. Harrisin mukaan kristinuskon ja erityisesti Raamatun avulla voidaan konfrontoida yhteiskunnassa vallitsevia asenteita ja rohkaista vanhoja ihmisiä. Tästä näkökulmasta Raamattu voi ja sen tulisi olla tärkeässä vaikuttajan roolissa. Vaikka systemaattista vanhuusteologiaa ei Raamatusta löydy, voi sen kirjojen sisältämistä kertomuksista ja kirjoituksista koota vanhuutta koskevaa teologiaa. Esimerkiksi vanhojen profeettojen julistukset ja ikivanhat perhekeskeiset yhteiskuntamallit tarjoavat nykyiselle kulutuskeskeiselle yhteiskunnalle ajateltavaa. (Harris ia.)

Harris esittelee kolme Raamattuun perustuvaa näkökulmaa Jumalan suhteesta vanhoihin ihmisiin: siunauksen Jumala, Jumala yhteiskunnan rakenteiden suojelijana ja Jumala oikeudenmukaisuuden suojelijana. Ikääntyville ihmisille avautuu myönteisiä näköaloja, kun Jumalan siunauksen käsite laajennetaan mahtavien tekojen tekijästä kasvun ja onnellisuuden elementtien luojaksi ja tarjoajaksi. On tärkeää huomata, että siunaus ei vaadi vanhurskautta tai viisaukskirjojen esittämien ehtojen täyttämistä. Täydessä merkityksessään siunaus tarjoaa mahdollisuuden kasvaa vertikaalisesti ihmisenä: siirtyä läpi lapsuuden, aikuistumisen ja aikuisuuden sekä lopulta fyysisen heikkenemisen kautta siunauksen tilaan, joka saavutetaan elämisen kautta. Tällainen käsitys siunauksesta avaa vanhoille ihmisille mahdollisuuden nähdä elämänkaari kokonaisuudessaan ja vanhuus erityisesti merkityksellisenä. Kun vanhuus nähdään osana Jumalan suunnittelemaa ja luomaa ihmisen elämänkaarta, se saa toivon ja arvokkuuden piirteitä. Lisäksi ajatus pelastuksesta ja paratiisista antaa lisäulottuvuuden elämänkaarelle myös kuoleman jälkeen. Sen tuoma turvallisuuden tunne ja jatkumo vähentää pelkoa vanhenemista kohtaan. (Harris ia.)

Raamatun esimerkit luomisesta, yhteiskunnallisesta rakentumisesta ja sosiaalisista rakenteista opettavat, että niiden taustalla on Jumalan hyvä tahto. Yhteiskunnan rakenne on tarkoitettu tukiverkoksi myös vanhoille ihmisille. Jumala ei hylkää niitä, jotka tulevat vanhoiksi, eikä siten yhteiskunnankaan tule hylätä vanhuksiaan. Raamatun kirjoista tulee ilmi, että Jumala suojelee vanhoja ihmisiä asiaankuuluvalla, yhdenvertaisella ja persoonallisella tavalla. (Harris ia.) Esimerkiksi Psalmi 71 Vanhuksen rukous kuvaa, että vanhan ihmisen elämä ei ole ollut helppoa. Kuitenkin rukoileva vanhus kokee, että Jumala on auttanut ja siunnannut häntä, johdattanut: *"Sinä olet antanut vaikeita vuosia ja monia ahdistuksen aikoja, mutta yhä uudelleen sinä virvoitat minut, syvyyksistä sinä minut nostat."* Jumala ei ole unohtanut häntä, vaan on auttanut läpi vaikeiden aikojen pois vastustajien ja vihollisten kynsistä. (Ps. 71: 20)

Raamatusta voi poimia vanhuuden ohjenuoria, kuten Kuula on tehnyt. Esille nouse esimerkiksi kiitollisuus pitkästä iästä. Se on siunaus. Elinvuosista kiitetään – myös käyttämällä ne viisaasti. Ihmisellä on velvollisuus pitää itsestään huolta joka elämänvaiheessa. Pitkä ikä on annettu myös siksi, että ihminen olisi siunaukseksi lähipiirilleen ja pai-

kalliselle yhteisölleen. Vastavuoroisesti myös meidän aikamme lapsilla ja koko yhteiskunnalla tulisi olla vastuu vanhemmista ja vanhuksista niin yleisen humanisuuden että kiittollisuuden velan tähden. Lapset ovat saaneet vanhemmiltaan lahjaksi elämän ja huolenpidon, joten heidän on kohtuullista katsoa vanhempiansa perään, kun nämä ikääntyvät. Vanhat ihmiset ovat aikanaan olleet tärkeässä roolissa yhteiskunnan rakentajina, joten yhteisen omantunnon nimissä jo se velvoittaa huolenpitovastuuseen. (Kuula 2011, 8-9.)

3.4 Vanhuksilla ei ole kysyntää – uhkana kaltoinkohtelu

Siitä, miten vanhuksiin suhtaudutaan voidaan melko hyvin lukea, miten yhteiskunta arvostaa historiaa ja kokemusta, hyväksyy elämän rajallisuuden sekä ymmärtää psyykkisen, sosiaalisen ja kulttuurisen muutoksen perustaa sukupolvien kierrossa, muistuttaa Lindqvist. Suhtautuminen vanhuuteen ja vanhuksiin muodostaa tarkan ja kriittisen peilin oman aikamme virtauksille, asenteille ja arvovalinnoille. (Lindqvist 2002, 234.) Yhteiskunnan suhtautuminen vanhuuteen ja vanhuksiin peilautuu myös asianomaisiin itseensä. Lipponen esittelee luhistumismallin, jonka mukaan yhteiskunnan asenteet vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaiseksi elämä vanhuudessa muodostuu. Jos vanhukset leimataan heikoiksi ja kykenemättömiksi, he alkavat itse ajatella samalla tavalla. Tästä syntyy noidankehä: vanheneva ihminen saattaa passivoitua ja joutua yhä enemmän eristyksiin. Tätä kutsutaan sosiaalisen luhistumisen riskiksi, joka on erityisen suuri laitoshoidossa olevilla vanhuksilla. (Lipponen 2004, 26.) Yhteiskunnalliset tapahtumat ja siinä ilmenevät arvostukset, oletukset ja rakenteet vaikuttavat olennaisesti ikääntyneiden ihmisten käsityksiin heidän rooleistaan, paikastaan ja arvotaan yhteiskunnassa. (Lindqvist 2002, 233.)

Lindqvist kuvailee aikaamme taloudellisesti-rationaaliseksi, joka on hyvän mittarina. Elämäntyyliä kuvaa välineellistävä nautinto- ja mielihyväkeskeisyys. Tämän maailmankokoisen markkinatorin keskellä persoonaa on vaikea tavoittaa, sillä ihmiset vaihtavat roolista toiseen ja leikittelevät minuudellaan. Yhteiskunnassamme sekä edellytetään tuottamista, tehokkuutta ja loputonta etenemistä että elämistä hetkessä, irrallaan

sekä menneisyydestä että tulevaisuudesta. Moraali muodostuu niistä säännöistä ja tavoista, joilla kunakin hetkenä käydään kauppaa. Kuvaus on surullinen vanhuuden näkökulmasta, sillä markkina-arvoisuus siirtyy helposti myös koskemaan ihmisiä. Vanhukilla ei nykypäivän areenoilla ole suurta kysyntää, jolloin heidät sysätään helposti syrjään. Vanhusten ihmisarvon ylle lankeaa varjo julkisesta mielikuvasta, jonka mukaan varsinaisesti arvostettavia ihmisiä ovat itsenäiset, tuottavat, omillaan selviytyvät ja koko ajan eteenpäin pyrkivät ihmiset. Jos vanhuus nähdään nuoruuden huonolaatuisena jatkeena, on sille vaikea kuvitella positiivisia sisältöjä, sillä se edustaa täysin vastakkaista asetelmaa suhteessa julkisesti arvostettuun ihmiskuvaan. (Lindqvist 2002, 238-239, 241.)

Viekö vanhuus yksilön arvon? Kysyy Antti Jääskeläinen artikkelissaan. Yhteiskuntamme on käymässä läpi murroskautta, jonka tuo mukanaan muutoksia myös arvomaailmaamme, ellei siihen kiinnitetä erityistä huomiota ja ryhdytä toimeen tilanteen korjaamiseksi. Jääskeläinen kuvaa vanhuuden arvostuksen heikkenemiseen vaikuttavia uhkakuvia: Vanhusten suhteellinen osuus väestöstä on kasvussa ja niin sanottu huoltosuhde on muuttunut epäedulliseksi, eli huollettavia on enemmän kuin tuotantoelämässä olevia. Vanhukset etäännyvät ydinperheestä perheyhteisöjen hajoamisen ja muuttoliikkeen vuoksi ja huoltovastuu on siirtynyt julkisen tai yksityisen laitoshoidon piiriin. Tämä vaikuttaa siihen, että vanhusten asema yhteiskunnassa vinoutuu: tuottavan, työelämässä olevan väestön ominaisarvo korostuu, ja se itse kokee olevansa kokonaisuuden kannalta merkittävämpi kuin huollon varassa elävät. Etäisyys vanhuksiin kasvaa. Siten syntyy kuva siitä, että on kysymys persoonattomasta väestönosasta, josta vastuu kuuluu yhteiskunnalle, ei yksilön lähipiirille. (Jääskeläinen 2004, 82.)

Vanhusväestön etäännyminen valtaväestöstä voi johtaa pahimmillaan vanhusten syrjintään ja kaltoinkohteluun. Vanhusten asiat eivät saa kuntien päättävissä elimissä painoarvoa yleisen arvotuksen ja mielenkiinnon puutteen vuoksi. Se heijastuu vanhustenhuollon niukkojen ja huonosti kohdennettujen resurssien vuoksi perustason hoitotyöhön ja hoidon etiikkaan. Arja Isola on kuvannut vanhusten kaltoinkohtelun olemusta: vaiennettua ääntä. Vanhusten kaltoinkohtelu on vaikea ja arka asia, jota on tutkittu varsin vähän. Sellaista asiaa, jota ei uskota olevan olemassa, ei tunnisteta tai siihen ei puututa. Tutki-

musten mukaan kaltoinkohtelua kuitenkin esiintyy niin laitoshoidossa kuin vanhusten kotona. Isola valottaa, että tulevaisuudessa entistä harvalukuisempi ja epäpätevä henkilökunta hoitaa vain kaikkein sairaimmat ja huonokuntoisimmat vanhukset laitoksissa. Se johtaa henkilökunnan ylikuormittumiseen, mistä saattaa seurata potilaiden laiminlyöntiä ja hoitajien väkivaltaisuutta. Asiat eivät tulle olemaan sen paremmin avohoidon puolellakaan. Vuonna 2030 avohoitopalveluja tullaan tarvitsemaan arvioiden mukaan kaksinkertainen määrä nykyiseen verrattuna. Sen seurauksena yhä useammat omaiset tulevat hoitamaan yhä iäkkäämpiä ja sairaampia läheisiään. On todennäköistä, että omaishoitajina toimivat aina vain vanhemmat ja huonokuntoisemmat puoliset. Toisaalta taas on mahdollista, että työttömyys ja sosiaalietuuksien leikkaukset johtavat siihen, että aikuiset lapset tulevat yhä riippuvaisemmiksi iäkkäistä vanhemmistaan. Nämä muutokset altistavat vanhat ihmiset kaltoinkohtelulle. Väkivaltaisuuden lisääntyessä alkaa perheessä ja laitoshoidossa tapahtuvalle kaltoinkohtelulle olla riskitekijöitä huolestuttavassa määrin. Mitä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan?

Yleisesti ottaen vanhuksen kaltoinkohtelu ymmärretään tahalliseksi käyttäytymiseksi, jossa fyysistä tai psyykkistä voimaa käyttäen loukataan vanhuksen persoonaa tai omaisuutta niin, että siitä seuraa hänelle kärsimystä. Hoitolaitoksissa tapahtuva kaltoinkohtelu on lähinnä fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa sekä hoidon laiminlyöntiä. (Isola 2004, 94.)

Kaltoinkohtelun esille ottaminen tuo Isolan mukaan haasteita ja uhkakuvia sosiaali- ja terveysalalle. Nykyisessä heikossa taloudellisessa tilanteessa ja kuntien itsenäisen päätösvallan myötä kunnat jakavat niukkenevia varojaan omien intressiensä mukaan. Samanaikaisesti syrjäytymisvaarassa olevien ja täysin toisten huolenpidon varassa olevien vanhusten määrä tulee todennäköisesti lisääntymään. Siitä ei seuraa hyvää vanhustenhuollon näkökulmasta. Vanhukset eivät kykene puolustamaan itseään, ja ovat siitä syystä vaarassa tulla kaltoinkohdeksi sekä omaisten toimesta että vanhustenhoitolaitoksissa: Laitospaikkoja ollaan koko ajan vähentämässä omaisten hoitovastuuta lisäämällä. Samaan aikaan hoitohenkilöstön määrää ja koulutuksen tasoa ollaan valmiita alentamaan erityisesti vanhusten laitoshoidossa. Perusteluna on kustannusten säästö. Tällaisella toiminnalla saattaa olla kuitenkin valtaiset seuraukset. Raskas hoitotyö ja siitä saatava alhainen palkka eivät houkuttele alalle. Se asettaa haasteita sekä ammattiliitoille että alan koulutuksesta vastaaville: palkkaus tulisi kyetä pitämään työn vaativuutta vastaa-

valla tasolla ja hoitotyön arvostusta tulisi nostaa. On oireellista, että nuoret, vastavalmistuneet hoitotyön ammattilaiset pitävät vanhusten hoitotyötä vähiten haasteellisena ja kiinnostavana. Lääkkeenä voisi olla se, että koulutuksen aikana nuorille pystyttäisiin luomaan myönteinen asenne vanhuutta ja vanhuksia kohtaan sekä positiivinen vanhuskäsitys. Se edellyttäisi syvällistä arvokeskustelua ja arvojen mukaista toimintaa. (Isola 2004, 94-95, 102.)

3.5 Median vanhuuskuva on ongelmapainotteinen

Marja Pakarinen on tutkinut, millainen kuva vanhuudesta ja vanhenemisestä rakentuu Helsingin Sanomissa. Tutkimuksen aineiston muodostivat Helsingin Sanomien kirjoitukset, jotka Pakarinen keräsi helmikuussa ilmestyneistä lehdistä kahden viikon ajalta. Tuloksena muodostui kolme päämediadiskurssia. Huomionarvoista on, että kaksi kolmesta diskurssista käsitteli vanhuutta ongelman ja toiseuden näkökulmasta. Ensimmäinen päädiskurssiryhmä muodostui kohdatun vanhuuden diskursseista, joille yhteistä oli vanhuuden myöntäminen ja tapahtuminen, sen kohtaaminen ja jonkin ominaisuuden liittäminen siihen. Toinen pääryhmä muodostui ulkopuolisen vanhuuden diskursseista. Niihin liittyivät ongelmadiskurssi ja heikkouden diskurssi. Vanhuutta rakennettiin ongelma-keskeiseksi ajaksi ja vanhuksista puhuttiin yhteiskunnan ulkopuolisena ryhmänä, joka aiheuttaa yhteiskunnallisia ongelmia tulevaisuudessa. Puhuttiin muiden vanhuudesta, heikosta ja sairaasta vanhuudesta, joka ei kosketa puhujaa itseään henkilökohtaisesti. Kolmatta pääryhmää kutsuttiin olemattoman vanhuuden diskursseiksi, jolle oli tyypillistä vanhuuden kieltäminen. Vanhuudesta puhuttiin ikään kuin sitä ei olisi tai keskityttiin siihen, miten vanhenemisen voisi omalla toiminnallaan estää. Vanhuutta katsottiin myös työikäisen väestön näkökulmasta, jolloin vanhuus nähtiin poistumisena, jolloin oltiin kiinnostuneita siitä, kuinka vanhenevan ihmisen kokemus ja viisaus saadaan nuorempien työntekijöiden käyttöön, ennen kuin vanhat poistuvat eläkkeelle jäämisen myötä saavuttamattomiin. (Pakarinen 2004, 2, 54-60.)

Pakarisen analyysin mukaan arkiajattelussa ja eritoten mediajulkisuudessa vallitsevat kahtiajaot: vanhuuteen näytetään liitettävän joko myönteisiä tai kielteisiä näkemyksiä,

välimuodot jäävät puuttumaan. Etenkin terveyden yhteydessä dikotomia näkyy erityisen selvästi: vanhuuteen liitetään joko hyvin huono terveys tai vastaavasti erittäin hyvä terveys. Näkyvillä oli myös selkeä aktiivisuuden ja hyvän terveyden ihailu, joka kertoi heikkouden diskurssin vallasta: Julkilausutun, eksplisiittisen aktiivisuuden diskurssin taustalta voi löytää kätketyn, implisiittisen heikkouden diskurssin. Aktiivisuuden diskurssi oli vastalause heikkouden olettamusta vastaan, jolloin vanheneva ihminen lunasti sosiaaliset odotukset ja täytti mallikansalaisen roolin. Aktiivisuuden diskurssilla vanhenneva henkilö kertoo muille, ettei varsinaisesti ole vanha, ei ainakaan heikko, sairas tai yhteiskunnan ulkopuolinen. Heikkouden diskurssi kertoo pelätystä ja heikosta vanhuudesta, joka odottaa ihmisiä jossain ulkopuolella, muttei koskaan ole kuitenkaan läsnä. (Pakarinen 2004, 2, 54-60.)

Ongelmadiskurssi on ollut vallalla lehdistössä kymmenien vuosien ajan. Sen pääsanoma on ytimekäs: vanhusten määrä kasvaa, ja se on ongelma. Ongelmadiskurssi on fraasin kaltainen, jota kaavamaisesti toistellaan sen sisältöä sen tarkemmin pohtimatta, saatikka miettimättä, mitä ongelmalle tehdään tai tullaan tekemään. Pakarinen penää ongelman ratkaisua edes määrittelemällä se uudelleen, sillä hänen mukaansa ongelmadiskurssin ongelmaksi on määritelty vanhusväestön kasvu, ja se on ratkaisemattomissa oleva asia. Vanhuuden ja vanhusten ongelmista ei mediassa juuri puhuta, vaikka asioita käsitellään mediassa mieluusti juuri ongelmanäkökulmasta käsin. Työssäkäyvän aikuisen ihmisen ongelmat ovat julkisuudessa arkipäivää, mutta se, millaista on asua laitoksessa tai millaista on olla muista riippuvainen ei juuri saa palstatilaa. (Pakarinen 2004, 2, 54-60.)

Tutkimuksesta ilmenee myös, että esimerkiksi vanhusten seksuaalisuudesta tai ihmissuhdeasioista ei myöskään puhuta, vaikka kyseiset aiheet muuten hallitsevat mediassa. Pakarisen tutkimuksen perusteella menneisyyden saavutukset arvostetaan usein korkeammalle kuin se, mitä vanha ihminen tekee tai mitä hän on vanhempana. Ilmiötä voidaan selittää arvomaailmalla. Nyky-yhteiskunnan tärkeitä arvoja ovat terveys, työ, ihmissuhteet ja perhe. Ne kaikki ovat myös asioita, joiden ehkä eniten pelätään katoavan vanhuuden myötä. Vanheneminen nähdään silloin menetyksinä: terveyden menettämisinä, työn päättymisenä ja ihmissuhteiden vähenemisenä. Jotta vanhuus olisi julkisuuden arvoista, myös siitä tulisi löytää jotain arvokasta. Tällaisia arvoja voisi olla viisaus

ja kokemus. Sen lisäksi, että ihmisiä arvostettaisiin heidän nykyisen habituksensa, ei vain menneiden saavutusten perusteella, olisi erityisen tärkeää, että ihmiset itse arvoistaisivat itseään myös ja juuri vanhana. Ihmisten tulisi herätä puolustamaan itseään, identiteettiään ja arvoaan sekä eritoten olla itseään niiden määrittelijänä. Media ei ole ihmisistä irrallaan oleva koneisto, vaan mediatekstien tuottajat ovat ihmisiä samoin kuin niiden kohteet. Ihmisten tulisi herätä suurempaan mediakriittisyyteen, vaatia perusteluja, keskustella, kyseenalaistaa ja ottaa kantaa. Ihmisten ei tulisi vain kauhistella vanhuksia syrjivää ja nuoruutta ihannoivaa ilmapiiriä vaan laittaa hanskat käteen, lippu liehumaan ja alkaa vaikuttaa siihen. (Pakarinen 2004, 2, 54-60.)

Kaisa Kaatra on tutkinut, miten vanhuuskuva rakentuu kuvajournalistisessa ja dokumentaarisessa diskurssissa. Tutkielman aineisto muodostuu vuoden 2004 Suomen Kuvalehdestä kerätyistä artikkeleista, joissa on kuvattu vanhuutta. Tutkielmaan sisältyi myös Kaatran oma kuvareportaasi vanhasta pariskunnasta, joita hän kuvasi syksyllä 2005. Tutkimuksen tuloksena Suomen Kuvalehden vanhuusdiskurssit tarjosivat stereotyyppisiä vanhuusidentiteettejä. Tyypillisiä esimerkkejä olivat esimerkiksi isovanhemman ja sotaveteraanin identiteetit. Ne jakaantuivat vielä sukupuolen mukaan siten, että miehiä oli kuvattu useammin sotaan ja naiset isovanhemmuteen liittyvänä. Ikäihmisiä oli kuvattu myös vain heidän uransa perusteella. Tällöin muodostui aktiivinen, urallaan menestyneen seniorin identiteetti, joka kuului lähes poikkeuksetta miehille. Edellä esitetyt tapahtuma- ja merkittävyysdiskurssit ovat yhteydessä Suomen Kuvalehden linjaan, joka painottaa arvovaltaa ja ajankohtaisuutta. Toisaalta valta, asema ja kuuluisuus ovat vallitsevia yhteiskuntamme institutionaalisessa elämässä. Arki, tavalliset ihmiset tai vanhustenhoito eivät siitä näkökulmasta ole kiinnostavia. (Kaatra 2007, 2, 96-99.)

Kaatran aineistossa korostuivat ura, isänmaallisuus ja perhekeskeisyys. Vallitsevat arvot selittävät vanhojen miesten näkyvyyttä julkisessa, arvovaltaisessa elämässä ja vanhojen naisten näkyvyyden rajoittumista isoäidin rooliin tai miehensä rinnalla oloon. Tutkimuksensa lopulla Kaatra kiinnostui siitä, millainen ruumis saa näkyä aikakauslehden sivuilla ja millainen ruumis loistaa poissaolollaan ja miksi. Hän esitteli Mike Feathers-tonen näkemyksen, jonka mukaan nykyaikainen kulutuskulttuuri on luonut ihmiselle uudenlaisen suhteen ruumiiseensa. Siinä vanhuus ja kuolema näyttäytyvät negatiivisina,

koska ne muistuttavat vääjäämättömästä rappiosta ja kuolemasta, jota ei voi edes jatkuvalla ruumiin kunnossapidolla estää. Se ei sovi populaarimedian ja mainostajien huomi-oon, jossa hyvin myyvä hyödyke sisältää viestin ”looking good, feeling good”. (Kaatra 2007, 2, 96-99.)

4 PRODUKTION TOTEUTUS

4.1 Produktio on monimuotoinen tuotos

Produktio on kehittämispainotteinen opinnäytetyö. Sen lopputuloksena on uusi konkreettinen tuote tai palvelu tietyille käyttäjä- tai kohderyhmälle. Samalla kehitetään työvälineitä käytännön toimintaan. Tuotos, eli produkti voi olla esimerkiksi kirjallinen tai kuvallinen tuotos, portfolio tai kotisivut, näytelmä, radio-ohjelma tai tallenne. Se voi myös olla käytännön työhön liittyvä ohjeistus tai opastus tai yksittäinen esine tai palvelu tietyille käyttäjäryhmälle. Produkti voi lisäksi olla toiminnallinen kokonaisuus, joka on mallinnettu ja tuotteistettu, ja siten tarvittaessa siirrettävissä toiseen toimintaympäristöön, tai se voi olla menetelmä. Tällaisia tuotteita voivat olla esimerkiksi seurakunnan nuorisotyöhön liittyvä leiri ja ensiaputoimintapäivien järjestäminen koululaisille sekä laatujärjestelmän kehittäminen lastensuojelutyöhön ja vanhusten kuntoisuusmittarin kehittäminen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 34-35.) Produktioni oli sekä kirjallinen että kuvallinen tuotos eli kampanja.

Tuotekehittelyn vaiheisiin kuuluvat tuotteen tai palvelun suunnittelu- ja valmistusprosessi, tuotteen kokeilu tai toteutus, arviointi ja mahdollisesti markkinointi. Tuotekehittelyyn painottuva opinnäytetyö koostuu varsinaisesta tuotoksesta ja siihen liittyvästä kirjallisesta raportista. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 35.)

4.2 Kampanjan suunnittelu

Valitsin kampanjakohteekseni Diak Lännen Porin toimipisteen opiskelijat. Oppilaitoksemme keskuudessa vanhuus on marginaalissa. Esimerkiksi Vanhuus-opintojakso on epäsuosituin opiskelijoiden keskuudessa, aina kurssi ei edes toteudu. Kampanjan tarkoituksena oli havahduttaa opiskelijoita: vanhuus voi olla mielenkiintoista, monimuotoista ja yllättävää. Vastaavanlaista opinnäytetyötä ei ole aiemmin tehty, joten vertailupohjaa kampanjan toteuttamisesta minulla ei ollut.

Vaikuttamiskampanjan ydin muodostuu ajatelmissa, jotka ovat pieniä ikkunoita vanhuuteen. Ne voisivat olla peräisin vanhojen ihmisten kynästä, mikäli he kehtaisivat raapustella esimerkiksi vanhainkodin vessan seiniin. Ajatelmien selailu ja aiheen äärelle syventyminen alkoi poikia lisää pienoistarinoita. Lopulta karsin ajatelmien joukosta kampanjaa ajatellen turhat tekstit pois. Alun perin tarkoitukseni oli sijoittaa ajatelmia Diakin Porin toimipisteen portaikon seinille, mutta nimi, jota olin opinnäytetyölleni ajatellut, Vessakirjoituksia vanhainkodista, tuotti idean uudesta sijoituspaikasta. Ensimmäisen ja toisen kerroksen neljä vessaa olisivat oiva sijoituspaikka kampanjan luonteen huomioon ottaen. Oli uutta ja yllättävää sijoittaa kampanjamateriaalia vessaan. Intiimin luonteensa vuoksi vessa on yksinäinen soppi, jossa ajatelmien kohtaavat ihmisen rauhassa. Kampanjan tarkoituksena oli pysäyttää ihminen ja tuottaa uusia assosiaatioita ja miellelyhtymiä. Vessakampanjan avulla sillä oli paremmat mahdollisuudet onnistua kuin muualla julkisessa tilassa, jossa erilaiset printtiviestit täyttävät jo valmiiksi seinät. Lisäksi vessa ympäristönä tukee kampanjaan oleellisesti kuuluvaa huumoria.

Halusin tuoda kampanjaan mukaan tunnelmaa, väriä ja kuvia ajatelmien tueksi ja opiskelijoiden mielikuvituksen liikkeelle saamiseksi. Suunnittelin kampanjalle visuaalisen ilmeen, joka on tärkeässä roolissa kaikessa viestinnässä. Visuaalinen suunnittelu antaa julkaistulle viestille ilmeen, eleen, äänensävyyn ja painotuksen, kuvailee Elina Pesonen Julkaisijan käsikirjassa. Ulkoasun voidaan sanoa olevan julkaisun ei-sanallista viestintää, se antaa julkaisijan ajatuksille ja päämäärille hahmon, tekee näkymättömän näkyväksi. Ulkoasu palvelee sanoman välittymistä, sen tehtävänä on varmistaa viestin perillemeno. Kaikki näkyvillä olevat, tietoiset ja tiedostamattomat elementit tulee järjestellä tarkasti, Pesonen muistuttaa. Onnistunut ulkoasu tukee sanomaa eikä horjuta sitä. (Pesonen 2007, 2.)

Jaoin ajatelmat neljään osaan siten, että kukin niistä muodostaa oman teemansa. Kullakin teemalla oli oma otsikkonsa, joka tuli näkyville vessojen oviin (kuva 8). Ne sisälsivät lisäksi yhden tai kaksi pidempää ajatelmää – runoa. Niiden sisältö tiivistä ajatelmien tunnelmat ja loi perustuksen koko teemalle. Tunnustelin millainen henki kullakin teemalla on. Se sysäsi liikkeelle värin ja kuvan ja maalausten mukaan tulemisen. Valitsin teemoille värit ja maalausten aiheet etsimällä inspiraatiota kuvalehdistä ja taidekirjoista (kuva 1). Tulostin ajatelmat valkoiselle paperille, ja liimasin ne teemavärien mukaisille taustapapereille. Maalaukset loivat teemanmukaista tunnelmaa vessoihin. Tarkoituksenani oli myös rikkoa perinteistä vanhuuteen ja vanhuksiin liitettävää kuvakenttää. Otsikko- ja ajatelmakorttien sekä maalausten lisäksi jokaiseen vessaan tuli iso paperi palautetta varten.

KUVA 1. Kampanjan luonnosmateriaalia

Kampanjan tiedotuskanavana käytin Diakin sisäistä sähköpostia ja toimipisteen intranetissä olevaa ilmoitustaulua, joiden kautta tiedotin kampanjasta (liite 1). Niiden lisäksi tein mainoksia, jotka olivat esillä toimipisteen pääsisäänkäynnissä (liite 2). Kampanjan tiedotuksessa oli muutama kehittämiskohta. Intranetin tiedote tuli jälkijunassa, sillä sen julkaiseminen ei onnistunut heti minusta riippumattomista syistä. Vastaisuudessa tiedote tulisi jättää jo hyvissä ajoin intranetin päivityksestä vastaavalle henkilölle,

jotta se julkistettaisiin varmasti silloin, kuin pitäisi. Olisin voinut myös aloittaa kampanjan näkyvämmiin pitämällä esimerkiksi kampanjan julkistamistilaisuuden tai laittamalla näkyvämpiä mainoksia. Nyt kampanja alkoi kuiskaten ja yllättäen. Myös sähköpostitiedotteeseen olisin voinut kertoa enemmän kampanjasta ja sen tarkoituksesta.

4.3 Kampanjan teemat

Yhteistä eri vessojen teemoille oli ihmettely vanhuuden edessä. Vanhuus oli ikään kuin subjekti, ennalta arvaamaton toimija. Se voi horjuttaa, jopa tyrkkiä vanhaa ihmistä, saada persoonan tasapainon pois paikoiltaan. Ajatelmissa vanhuudelle ei voida mitään, se tulee kuin kutsumaton vieras. Vanhuus nähdään ihmisen ulkopuolella olevana seikkana, ei ihmisen ominaisuutena. Halusin korostaa, että vanha ihminen on ennen kaikkea heterogeeninen ihminen, ei homogeeninen massavanhus. Vanha ihminen kohtaa vanhuuden persoonansa kautta. Teemat kutsuivat tutustumaan vanhan, uniikin ihmisen elämään ja ehkä yllättymään, ettei se ole niin pölyistä ja harmaata, kuin olettaisi.

4.3.1 Saumasukat

Teemana oli herkkyyks, kaipaus, yksinäisyys ja muistamattomuus. Kuvasin sitä, että hiljaisen ja muistirajoitteisen vanhuksen sisällä voi olla moninainen ja rikas maailma. Vanhaa ihmistä ei voida noin vain nielaista, ymmärtää yhtenä palasena. Teema toi esille leskeyden ja kaikille ihmisille yhteisen kaipuun olla rakastettu ja saada rakastaa. Tässä teemassa raapaisin myös esteettisyyden pintaa: vanha ihminen saa olla sensuelli ja nauttia kauneudesta.

Väriteema oli hengeän vaalea (kuva 2). Pastelliin taittavat värit tukivat teeman herkkää, haurasta ja esteettisyyttä korostavaa tunnelmaa. Käytin vaalean keltaista, antiikin roosaa, jadensinistä ja maantienruskeaa. Keltainen on Päivi Hintsasen ylläpitämän Colo-ria.net -värisivuston mukaan väriopin mukaan iloinen, hilpeä ja kevyen kiihottava väri. Länsimaissa kermankeltainen, eli vaaleankeltainen, on liitetty viattomuuteen. Roosa, eli

vaaleanpunainen on herkkä ja feminiininen väri. Punainen itsessään viestii rakkautta. Jadensinisessä yhdistyvät sinisen ja vihreän sävyt. Siihen voidaan liittää sinisen puhtaus, keveys ja henkisyys sekä vihreän pysyvyys, rauhoittavuus ja elinvoimaisuus. Maantienruskea on maanläheinen väri, joka viestii sekä menetystä että kuolemaa. (Hintsanen ia.)

KUVA 2. Saumasukkien ajatelmakortteja ja paperi palautetta varten

Kuvateemana oli surrealistinen kani (kuva 3). Sen värimaailma mukaili teemaa. Kuvan tarkoituksena oli luoda sekä herkkää ja epätodellista että söpöä ja hassuttelevaa tunnelmaa.

KUVA 3. Kanin ja muistirajoitteisesta vanhuksesta kertovan tekstin vuoropuhelu

Saumasukkien ajatelmakorttien tekstit:

*Olen sipulimaitoa.
Kerrosteni rajat ovat pehmentyneet.
Silti ne ovat.
Et voi kulauttaa minua
pohjanmaan kautta.*

*Pukeutuminen vaikeaa.
Saumasukatkin rikkoontuvat
aina.*

*Vanhuus otti käsikynkkään.
Kävelimme papiljotti päässä
palveluautoon.*

*Vanhuus ei tule yksin.
Eilen se käveli kanssani
harhaan kotipysäkiltä.*

*Täällä minä
h ä v i ä n*

*Vanhuus kävi täällä.
Sokeripussi löytyi
jääkaapista.*

*Minulla on
ihanan laiskat lanteet.*

*Anna minulle murunen,
minua hiostaa olla yksin.*

*Vaihdan lakanat,
Pirskottelen partavettäsi
tyynylle.
On ikävä.*

4.3.2 Risa maisema

Teema kuvasi vanhuuteen kuuluvaa muutosta ja luopumista sekä niiden vaikutusta vanhan ihmisen näkökulmasta. Tunnelma liikkui väriensä asentojen, niin henkisten kuin fyysisten, tuottaman ahdistuksen maastossa. Sieluun sattui pilke silmäkulmassa.

Väriteema rakentui vastaväreistä: se oli hätkähdyttävä ja hieman epämukava (kuva 4). Teemaväreinä olivat smaragdinvihreä, aniliininpunainen, maantienruskea ja punaruskea. Smaragdinvihreä viestii ylemmyydentunteesta, muutosvastaisuudesta ja pysyvyyden tavoittelusta. Aniliininpunainen on hyökkäävä ja rohkea punaisen sävy. Maantienruskea on kuoleman ja menetyksen ja punaruskea maanläheisyyden ja mukavuudenhaluisuuden väri. (Hintsanen ia.)

KUVA 4. Risan maiseman väriyhdistelmä

Kuvateemana oli epämukavasta olosta kärsivä silakka, joka ehkä ui ehkä ei (kuva 5). Sen tarkoituksena oli kuvata vanhuuden nurinkurisuutta, tunnetta että on väärissä suosimissa – huumoria unohtamatta.

KUVA 5. Silakkamaalaus ui vessan seinällä

Risan maiseman ajatelmakorttien tekstit:

*Kusen kuppiin,
syljen sankoon,
noustessa tukeudun tankoon.
Olen vanhuuden höperö,
ruokalajina pöperö.
Ravintoketjusta poimin mössön,
jos en sitä syö
saan maineen hössön.*

*Vanhuus piiloutui kahvikuppiini
ja järjesti juhlat.*

*Vanhuus selätti minut
ja nyppäsi irti viimeisen
hiussuortuvan.*

*Minut on kidnapattu.
Kuskina on vanhuus.*

*Vanhuus teki avohakkuun.
Jätti risan maiseman.*

*Vanhuus astui
taivaanrannanmaalarin päälle.
Vei kaikki värit.*

*Kompastuin kompastumistani.
Vanhuus oli asettunut
poikkiteloin kynnykselle.*

4.3.3 Pillerijemma

Teeman ytimen muodosti fyysisyys, joka ei ollut enää täysin vanhan ihmisen omassa hallinnassa ja hoidossa. Sen rinnalla teema toi esille vanhan ihmisen tarkkanäköisyyden ja viisauden sekä elämää ja sen ilmiöitä alta kulmainsa tarkastelevan katseen.

Väriteema tuki viisasta, välkkyä ja tarkkailevaa tunnelmaa (kuva 6). Sinisen ja violetin sävyille särmää antoivat limenvihreä ja poltettu oranssi. Sininen kuvastaa niin hiljaisuutta ja kaipausta kuin surua, henkisyyttä ja puhtautta. Psykologit liittävät sinisen lempeään ja rauhalliseen elämänasenteeseen. Violetti on viisauden, mystisyyden ja maagisuuden salaperäinen väri. Toisaalta sitä pidetään eron, irtautumisen ja leskeyden värinä. Limenvihreä kuvastaa elinvoimaa ja hedelmällisyyttä, ja se voidaan yhdistää myös myrkyllisyyteen. Poltetussa oranssissa on mukana ruskeaa. Se kuvastaa voimaa ja menestystä ja on vetovoimainen väri. Poltettu oranssi kuvastaa myös auktoriteettia ja iloa. (Hintsanen ia.)

KUVA 6. Sinisen sävyt pysyvät virkeinä vihreän oranssissa seurassa

Kuvateemana oli pöllö (kuva 7). Se loi vessaan tunnelman, että kävijä on valvonnan alla. Viisas ja kokenut vanhus tarkkailee, mitä ympärillä tapahtuu ja tekee omat johtopäätöksensä.

KUVA 7. Pillerijemman pöllö ja tarkkaileva katse

Pillerijemman ajatelmakorttien tekstit:

*Mitä tapahtui vuoden -47 limbomestarille?
En pysty taipumaan
edes silmätipan alle.
Elämästä on tullut pötköllään.*

*Elän vaakatason elämää.
Vain sieluni sanoo vastalauseensa,
Törröttää hauraana heinänä
keskellä sairaalasänkyjen
muodostamaa peltoaukeaa.*

*Vanhuus puki päälleni
yöjaman.
Ei nukuta.*

*Jemmaan pillereitä,
mutta älä kerro kellekään.*

*Täällä sitä nyt istutaan,
kun ei muutakaan voida.*

*Jäykän polven kanssa
eläminen on hankalaa.*

*Vanhuus sai minut
kiinni pytyltä.
Odotin pyyhkijää.*

*Olen vilunkieli,
puhun palttoota.*

*En pelkää nostaa
tarpeitani pöydälle.
Vaippa tuli täyteen.*

*Ei pääse kumartumaan.
Myös verenkiertohäiriö saatavilla.*

4.3.4 Raaka hehkulamppu

Teema ei hyssytellyt. Tunnelma oli provosoiva, jopa ärhäkkä ja kapinoiva. Teema toi esille sen, että vanhalle ihmiselle kuuluvat kaikki tunteet, myös viha ja aggressio. Teema korosti persoonallisuutta: Myös vanhalla ihmisellä on oikeus olla sellainen kuin on. Hänen ei tarvitse mukautua ulkoapäin määriteltyyn vanhuksen rooliin.

Väriteema tuki vahvaa tunnelmaa: värit olivat voimakkaita ja huokuivat itsenäisyyttä (kuva 8 ja 9). Käytin viininpunaista, luumunpunaista, turkoosia ja poltetun oranssia. Punaisen värin on todettu nostavan verenpainetta ja lisäävän aggressiivisuutta. Se viestii niin rakkautta ja intohimoa kuin vaaraa, kieltoja ja väkivaltaa. Länsimaisten värianalyttikkojen mukaan punainen edustaa rohkeutta, vahvuutta, päättäväisyyttä ja voimaa. Turkoosi on itsevarmuuden, luovuuden ja vapauden väri, joka auttaa keskustelun aloittamisessa. Poltettu oranssi on taasen voiman, menestyksen ja auktoriteetin väri. (Hintsanen ia.)

KUVA 8 Verenpunainen väri viestii samaa henkeä kuin teeman otsikko

Kuvateemana oli vahtikoira, jonka silmät olivat miltei näkymättömissä (kuva 9). Maalaus loi osaltaan uhmakasta tunnelmaa.

KUVA 9. Raasimäki'n hehkulamppun ärhäkän vahti

Raasimäki'n hehkulamppun ajatelmakorttien tekstit:

*Olen raaka hehkulamppu,
roikun yksinäni katosta.
Heilun ilmavirran tahtiin,
jätän jäämistöni rahtiin.
Tää on kurittomuuden alku,
tää on lamppukuvun loppu.
Pehmoilut saa tyystin jäädä,
valo räikeäksi säädä!*

*Elän erakkofilistä
ja seurani on huonoa.
Pysy poissa jos et halua
muotoiltua kuonoa.
Haukun kuuta, haukun puuta,
haukun mummelia muuta.
Olen sisäisesti harmiton
ulkoisesti uhka,
muistolehtoon ripotellaan
itse kunkin tuhka.*

*Kanttura,
sulla on rumat kalsongit!*

*Levolle lasken Luojani,
Armias ole suojani.
Ja sijaltain en sitten
nousisi.*

*Hus vanhuus.
Vie mennessäs
se surkian harmaas!*

Arkkuasentoon mars!

*Mutta musikaaleista
ei luovuta.*

Unelmatorttu.

*Aina vain päivätansseja.
Hanurista.
Läppäisivät bassoa.*

4.4 Kampanjan palaute ja arviointi

Kampanja ajankohta oli 29.8–23.9.2011, se kesti neljä viikkoa. Kampanjapalautetta keräsin vessojen seinissä olleille A3-papereille. Päädyin keräämään palautteen suoraan kampanjapaikalta, sillä toivoin siten saavani enemmän vastauksia kuin esimerkiksi sähköpostikyselyn kautta. Palautteen perusteella kampanja oli onnistunut ja täytti asettamani tavoitteet. Kampanja pysäytti, kosketti, tuli lähelle ja laittoi ajattelemaan. Palautetta kertyi vessoissa olleille papereille yhteensä 93 kommenttia ja sähköpostitse sain kaksi palautetta (liite 3). Palaute koski sekä kampanjan toteutusta että sen sisältöä.

Kampanjan idea sai paljon kiitosta. Palautteessa mainittiin esimerkiksi, että ”*Kampanja on todella hieno; ajatuksia herättävä ja tuo toisen ihmisen ajatusmaailman lähelle.*” ja ”*Upea idea olla vanhusten asialla, asennekasvattaa.*” Myös kampanjan sijoituspaikkaa kiitettiin. Kampanjasta todettiin useassa kohtaa myös, että se oli omaperäinen ja luova: ”*Taiteelle on aina sijaa! WC:ssä myös ihana katsella ja antaa ajatuksen lentää. Kiitos.*” Kampanjan ulkonäöstä pidettiin. Se oli palautteen perusteella sopivan värikäs, vi-

suaalisesti hienosti toteutettu ja kauniisti sommiteltu. Kampanjasta pidettiin myös sen sisältämän huumorin vuoksi: se oli hauska ja viihdyttävä sekä *”istunnon piristys”*. *”Ei pöllömpiä juttuja”*, oli yhteen julisteeseen kirjoitettu.

Sain ilokseni huomata, että kampanja oli todella vaikuttanut ja herättänyt ajatuksia, joita halusin sen avulla välittää. Valtaosassa palautteista luki, että kampanja herätti ajatuksia, sai ajattelemaan ja pysäytti miettimään. Se kosketti, kirvoitti jopa kyyneleitä. Yhdessä palautteessa mainittiin, että kampanja *”avaa lämpimästi vanhuuden kipukohtia – alakerran tekstit kirpeämmin, jopa provosoiden...”* Kampanjan tunnelmat oli huomattu: palautteesta nousi esille *”vanhuuden sävyt”*, surullisuus ja *”koskettava katkeruus”* sekä se, miten moninaista vanheneminen on. Juuri se oli asia, jonka halusin tuoda esille. Toinen asia liittyi vanhusten persoonallisuuteen ja yksilöllisyyteen. Myös se oli välittynyt palautteen perustella: *”vanhukset ovat persoonallisia, tuntevia”* ja *”ihmisyyys tai mietteet eivät ole kiinni ikävuosista!”*

Kampanjan sisältö oli palautteen perusteella todenmukaista, *”elävää elämää”* ja ajatukset *”voisivat olla ihan oikean vanhuksen mietteitä”*. Sisältö kuvattiin myös vanhusten arjeksi ja kipukohtia esiin nostavaksi. Toisaalta kysyttiin: *”missä kaikki ilo ja huumori, jota on paljon vanhustyössä?”* Kysymys oli mielenkiintoinen, sillä siihen vastattiin kommenttiketjulla: *”totta. Missä isovanhemmuus yms. Positiivisella kuvalla??”, ”ilosta ja hyvistä asioista on paljon puhuttu mutta esim. Vanhusten masennuksesta ei!”* ja *”myös alkoholismi, paljon asioita piilossa”*. Sivuutin kampanjassa perinteiset vanhuksen roolit, kuten isovanhemmuuden, sillä halusin nimenomaan nostaa esille vanhuksen omaa persoonaa ja kokemuksia, en tyypillisiä rooleja, joihin isovanhemmuus kuuluu. Kampanjassa ei myöskään käsitelty vanhustenhoitoa, vaikka sen nimi saattoi johtaa harhaan.

Kampanja oli myös onnistunut siinä suhteessa, että se toi vanhuuden lähelle kohderyhmää. Vanhan ihmisen elämään oli jopa samaistuttu: *”löysin itsestäni mumsan”* ja *”I wanna grow old!! Lovs it!”*. Toisaalta kampanja sai miettimään omaa vanhenemista ja *”tulevaisuutta hoidokkina”* ja jopa *”pelkäämään vanhenemista”*. Joku pyysi *”sulkemaan tuon ilkeän vanhuuden kaappiin”* ja joku kirjoitti: *”tarvitsemme lain, joka turvaa vanhojenkin ihmisten oikeudet.”* Vanhuuden arvokkuus nousi myös sisältöpalautteesta

esille. Vanhuus haluttiin kunniaan: *”Tässä nuoruutta ihannoivassa yhteiskunnassa olisi hyvä tuoda vanhuutta arvokkaana esille – esim. tällaisin keinoin. Siinäpä työsarkaa!”* Kommenttiin oli myös vastattu *”hyvin sanottu”* ja *”harva osaa vanheta arvokkaasti. Nuoruutta ihannoidaan liikaa.”* Toivottiin myös kunnioitusta vanhoille ihmisille ja *”mummottelu pois!!!”*

Palautteisiin oli kirjattu myös muutama kehittämisidea ja -palaute. Konkreettisenä seikkana toivottiin parempia kyniä hajonneiden ja kadonneiden tilalle. Kampanjaa toivottiin *”yläasteille ja lukioon myös”* ja *”työpaikoilla (esim vanhainkoti) voisi käydä vähän herättelemässä tunteita?”* Kampanjan voisi hyvin toteuttaa yläasteilla, lukiossa tai vaikkapa vanhainkodin henkilöstötiloissa. Koulumaailmaan vietynä kampanjan toteutusta täytyisi tosin miettiä tarkkaan ilkeävaltavaaran takia. Voin kuvitella, että tällaisenaan siirrettynä kampanjamateriaalia tuhrittaisiin ja hävitettäisiin. Palautteessa kaivattiin esille tekstien lähdeä ja taustaa sekä tekijöitä maalauksille ja runoille. Kyseltiin myös tekijän omien motiivien perään. Tein kampanjamateriaalista tarkoituksella mahdollisimman tekijävapaata. Halusin viestini välittyvän mahdollisimman neutraalina kohderyhmälle. Ajattelin, että nimeni näkyminen materiaalissa saattaisi rikkoa tunnelmaa ja muistuttaa liikaa siitä, että kyseessä on opiskelijan tekemä tuotos. Tarkoitukseni oli ruokkia kohderyhmän vapaata mielikuvitusta mahdollisimman paljon. Ilmoitin ainoastaan sähköpostissa, että ajatelmät ovat kuvitteellisia, mutta tekijästä en maininnut. Jälkeenpäin tarkastellen olisin voinut kampanjatiedotteessa ilmoittaa teosten tekijän, mutta haluttomuus nostaa itseäni esille oli sille esteenä.

Kampanjan kehittämiskohtana mietin, miten palautteeseen olisi vaikuttanut, jos olisin kommentoinut palautetta suoraan papereille, olisin toiminut eräänlaisena kommentaattorina. Olisiko palautteisiin voinut tulla siten syvempää pohdintaa, nyt ne jäivät pääsääntöisesti pintapuolisiksi arvioiksi. Olisin voinut myös laittaa palautepapereiden rinnalle erilliset palautelaatikot ja niiden läheisyyteen palautekyselyjä, joissa olisi ollut avoimia kysymyksiä kampanjasta. Pidän kuitenkin kampanjani kohdalla suoraa palautteen keräämistä parempana keinona kuin sähköistä palautelomaketta, sillä ne täytetään usein toisella kädellä – jos täytetään. Pohdin myös olisiko kampanjasta voinut tehdä vaikuttavamman liittämällä siihen esimerkiksi paneelikeskusteluja, vanhojen ihmisten vierailuja

ja esityksiä. Niiden avulla kampanja olisi ollut enemmän vuorovaikutteinen, mikä olisi parhaimmillaan voinut syventää kampanjan vaikutusta.

Vaikka kampanja näytti vaikuttavan välittömästi sen aikana, pitkäaikaisista vaikutuksista ei ole tietoa. Ajatuksiin ja mielipiteisiin vaikuttaminen vaatii aikaa. Tästä syystä kampanjan todellinen vaikutus jäi miltei täysin arvailun varaan. Oliko kampanja vain ohimenevä hauskuutus? Lukivatko opiskelijat ajatelmia kuin mitä tahansa vessaviihdykettä? Unohtuiko kampanja heti oven sulkeuduttua? Kampanjan arvioinnin kannalta minun olisi kannattanut toteuttaa jälkikäteen kysely kampanjan pitkäaikaisista vaikutuksista. Esimerkiksi kuukauden päästä tehty kysely olisi voinut vastata kysymyksiini. Sain muutamilta opiskelijoilta palautetta kampanjan pitkäaikaisista vaikutuksista opinnäytetyöseminaarissani. Heidän mukaansa kampanjan oli laajentanut käsitystä vanhuksista positiivisempaan suuntaan. Luotettavaa arviointia muutamien palautteiden kannalta ei voi kuitenkaan tehdä.

5 TERÄVÄLLÄ AMMATILAISELLA LEIKKAA HYVIN

Diakin opinnäytetyöoppaassa painotetaan, että kehittämistoiminnan eettisten ratkaisujen tavoitteena on ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuuden korostaminen. Eettisyyteen kuuluu myös kriittinen asenne vallitsevia käytäntöjä ja tarjottuja tietoja kohtaan. Sillä tavoin luodaan pohja mahdollisimman hyvien ammattikäytäntöjen kehittämiseksi ja arvioimiselle. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11.) Edellä kuvatun kaltainen eettinen ote läpäisee koko opinnäytetyöni: aiheen, itse kampanjan ja raportoinnin. Se näkyy valitsemassani näkökulmassa, sen ajankohtaisuudessa ja käsittelytavassa. Diakin opinnäytetyöoppaassa ohjeistetaan, että eettisyys merkitsee tapaa, jolla työn tekijä suhtautuu työhönsä (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12). Työni on myös teknisestä näkökulmasta eettisen tarkastelun kestävä. Olen noudattanut lähteiden hankkimisesta ja merkitsemisestä annettua ohjeistusta sekä suunnitellut ja tehnyt kampanjamateriaalin itse.

Ammatillisen kasvun tavoitteenani on kehittyä ammattilaiseksi, joka uskaltaa avata suunsa ja vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Opinnäytetyöprosessin myötä olen saavuttanut tämän. Olen saanut vahvistusta siihen, että olemalla rohkeasti sellainen, kuin on ja luottamalla intuitioon, sydämen ääneen, pääsee vaikuttamistyössä pitkälle. Mitä muuta yhteiskunnallinen vaikuttaminen pohjimmiltaan on kuin rohkeaa sydämen puhetta kanssaihmisille? Toisaalta opinnäytetyöprosessi sai minut oivaltamaan, että vaikuttaakseen täytyy olla hyvin perillä siitä, mihin täsmällisesti haluaa vaikuttaa ja miksi. Omat ajatukset on osattava pukea selkeiksi sanoiksi. Tavoitteenani oli myös tutkia vaihtoehtoisia työskentelytapoja. Kampanjassa käytin luovaa ja poikkiammatillista otetta. Se toimi mielestäni hyvin. Luovat ratkaisut ovat yleensä uusia ja tuoreita – ihmisiä kiinnostavia. Poikkiammatillisen otteen määrittelen eri ammattikunnilta rohkeasti parhaat palat lainaavaksi kameleonttimaiseksi työskentelytavaksi. Se ei kumarrakaan yhdellekään teorialle ylitse muiden vaan on uteliaan kriittinen ammentamaan eri lähteistä hyödyllisintä mahdollista tietoa. Koen tällaisen työtteen hedelmällisenä etenkin diakoniatyön kannalta, sillä kirkon imagoa uhkaa samanlainen kohtalo kuin vanhuutta: kukaan ei välitä. Luovalla työskentelytavalla on paremmat

valla työskentelytavalla on paremmat mahdollisuudet tavoittaa ihmisiä kuin täysin perinteisellä, yhteiskunnasta jo ehkä vieraantuneella otteella.

Opinnäytetyöprosessini on ollut polveileva mutta eteenpäin menevä. Polun valitseminen ja sen pään löytäminen oli aluksi hankalaa. Prosessin aikana vakuutuin siitä, että oman sisimmän kuunteleminen ja omien lahjojen käyttäminen on enemmän kuin suotavaa – myös ammattilaiselle. Sydämeni ohjasi minut luovalle ja ehkä riskialttiille maaperälle, jossa lopullinen tuotos, produktio haki muotoaan. Opinnäytetyön tekeminen, kuten kaikki luovat projektit etenivät sykäyksin. Välillä työni edistyi hyvin, välillä se taas junnasi paikoillaan. Prosessi kasvatti kärsivällisyyttäni ja tuotti onnistumisen tunteita. On palkitsevaa, kun saa epämääräiset ajatukset ja tunteet puetuksi näkyvään muotoon. Olen myös oppinut analysoimaan ja esittämään asiani täsmällisemmin. Ohjaavat opettajat eivät päästäneet helpolla, vaan kyseenalaistivat ajatuksia ja saivat ne hioutumaan terävään muotoon. Pidän sitä hyvänä, sillä sosiaalialan ammattilainen työskentelee varsin hankalasti mitattavissa ja numeeriseen muotoon muutettavissa olevien asioiden ja ilmiöiden parissa. Jotta voi osoittaa työnsä tarpeellisuuden ja tuloksellisuuden, täytyy olla sana ja ilmaisukyky hallussa. Ammattilaisella tulee leikata hyvin ja terävästi – siihen opinnäytetyöprosessi on ollut oivaa treeniä.

LÄHTEET

Airaksinen, Timo 2002. Vanhuuden ylistys. Helsinki: Otava.

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry 2001. Diakoniatyöntekijöiden eettiset ohjeet. Viitattu 10.9.2011. Saatavilla <http://www.dtl.fi/www/page/382>.

Harris, J. Gordon ja. Table of contents for Biblical perspectives on aging: God and the elderly. Viitattu 17.11.2011. Saatavilla <http://anna.diak.fi:2657/catdir/toc/ecip0722/2007028836.html>.

Hintsanen, Päivi ja. Coloria. Viitattu 17.10.2010. Saatavilla <http://www.coloria.net/index.htm>.

Isola, Arja 2004. Vaiennettu ääni – vanhusten kaltoinkohtelun olemus. Teoksessa H. Kankare & H. Lintula (toim.) Vanhuksen äänen kuuleminen. Helsinki: Tammi, 94-105.

Juhila, Kirsi 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 48-81.

Jääskeläinen, Antti 2004. Viekö vanhuus yksilön arvon. Teoksessa H. Kankare & H. Lintula (toim.) Vanhuksen äänen kuuleminen. Helsinki: Tammi, 80-93.

Kaatra, Kaisa 2007. Vanhuus toden ja tulkinnan rajalla. Vanhuuskuvan rakentuminen kuvajournalistisessa ja dokumentaristisessa diskurssissa. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu -työ.

Kirkkohallitus 2005. Kirkon vanhustyön strategia 2015. Viitattu 22.1.2010. Saatavilla <http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/kirkkonvanhustyonstrategia.pdf>.

Kuula, Kari 2011. Korkea ikä oli harvinaista herkkua Raamatun ajan ihmisille. Diakonia 3, 8-9.

Lehtonen, Mikko 2000. Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.

Lindqvist, Martti 2002. Vanheneminen, etiikka ja elämän arvot. Teoksessa Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi, 233-261.

- Lipponen, Mirja 2004. Asenteet vanhuksiin ja vanhuuteen. Teoksessa Noppiari, Eija & Tanttinen, Marja-Terttu (toim.) Arvokas vanhuus ja vanhustyön arvostus. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 23-26.
- Lohtaja, Sirke & Kaihovirta-Rapo, Minna 2007. Tehoa työelämän viestintään. Helsinki: WSOYpro.
- Pakarinen, Marja 2004. Kohdattu, ulkopuolinen ja olematon vanhuus. Diskurssianalyytinen tutkimus vanhuudesta sanomalehdessä. Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos. Pro gradu -työ.
- Pesonen, Elisa 2007. Julkaisijan käsikirja. Jyväskylä: WSOY.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Sankari, Anne ja Jyrkämä, Jyrki. 2001. Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologia. Tampere: Vastapaino.
- Stuart-Hamilton, Ian 2003. Vanhenemisen psykologia. Kuopio: Unipress.
- Talentia ry 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Viitattu 10.9.2011. Saatavilla http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf.

LIITE 1: Kampanjatiedote

Vessakirjoituksia vanhainkodista kampanja

Kampanja vanhuuden puolesta

Avaa vessan ovi ja ylläty: pääset tutkimusmatkalle vanhojen ihmisen sisimpään.

Diakin Porin toimipisteen ensimmäisen ja toisen kerroksen vessat täyttyvät 29.8–23.9.2011 kuvitteellisten vanhojen ihmisten kirjoituksista. Ne liittyvät opinnäytetyöhön, jolla tuodaan esille vanhusten yksilöllisyyttä ja pyritään vaikuttamaan vanhusasenteisiin myönteisesti.

Opinnäytetyön tekijä Mervi Koskela ottaa mielellään vastaan palautetta koskien Vessakirjoituksia. Voit kirjoittaa kommenttisi vessoissa oleviin palautejulisteisiin ja lähettää Merville sähköpostia: mervi.koskela@student.diak.fi.

LIITE 2: Kampanjamainos

Opinnäytetyö, kampanja vanhuuden puolesta, Merri Koskela, sosionomi (AMK) + ääninäyttökelpoisuus.

LIITE 3: Kampanjapalaute

RAAKA HEHKULAMPPU

Ajatuksia herättävä!

Hieno idea + kauniit värit!

Kiva idea, värikäs ☺

Ajatuksia vanhuudesta ja kuolemasta – hauskesti ja värikkäästi!

Mahtavia!

Kyllä on mahtavia! Kukahen tämän keksi?

Ihana idea. Viihdyttävää ja laittaa miettimään....

Koskettavia ajatuksia Hyvä Mervi! ☺

Istunnon piristys ☺

Koskettava katkeruus

Katkeruutta

Omaperäinen, luova opinnäytetyön valinta rohkea!

Tässä vessassa ainakin hauskat jutut vaikka kaikkea en ymmärräkään ☺

Hyvä konsti vaikuttaa asenteisiin! Ja avata asiaa ”suurelle yleisölle” ☺

Löysin itsestäni mumsan!

Levolle laske luojani → tuttuus luo turvaa! ja tuo toivoa

Voihan kanttura ☺

Kampanja yläasteille ja lukioon myös ☺

- Samaa mieltä

Loistava idea tämän kampanjan toteutustapa!

Mikä olisi parempi paikka tuoda vanhempien ihmisten ajatuksia nuorten tietoisuuteen?

Tekstienlähde?

Koskettava

Hieno toteutus ja koskettavia mietteitä

Elävää elämää, suoraa ilmaisua!

Mieleenpainuvia ajatuksia

Viihdyttäviä!

Mahtava torttu – Vessanseinässä :))

Visuaalisesti hienosti toteutettu. Loistava idea! Pysäyttää miettimään

Tuli ikävä mummia ☺

Voi hyvät hyssyrät – kaikkea ne keksii! ☺

Kaunis sommittelu & hyvät maalaukset!

Hauskahko

Tällaista edustusta vanhuksat tarvitsevat. Hyvä Mervi! ☺

Visuaalista, ihanat maalaukset

Hauskaa ja omaperäistä, juuri tällaista sitä odotetaankin!

PILLERIJEMMA

Kaikilla meillä edessä...

Pysäyttävää luettavaa

Pysäytti

laittoi ajattelemaan

Elämän viisautta!

Tekstit laittoivat ajattelemaan. Tarvitsemme lain joka turvaa vanhojenkin ihmisten oikeudet!

Pirstävää arjen taidetta

Voisiko joku sulkee tuon ilkeän vanhuuden vaikka kaappiin?

Hauska mutta myös ajatuksia herättävä!

Erittäin koskettava!

Mielenkiintoista ja laittaa mietityttämään – myös omaa tulevaisuutta ”hoidokkina”

mycket intressant

vanhusten arkea

Koskettavia

Surullisia

Hieno ajatus!

Hyviä tekstejä, laittoivat ajattelemaan!

Hauskoja, omalla tavallaan ja herättivät ajatuksia

Ei pöllömpiä juttuja ;)

Kiva tapa toteuttaa opparia, pitäisikö ihan työpaikoillakin (esim vanhainkoti) käydä vähän herättelemässä tunteita? ☺

RISA MAISEMA

Vanheneminen on taidetta. Ajatus ei vanhene. Se on jatkuvasti vapaa.

Ihania!!

Taiteelle on aina sijaa! WC:ssä myös ihana katsella ja antaa ajatuksen lentää. Kiitos

Mahtava!

Todella hieno ja omaperäinen idea, joka antoi ajateltavaa.

Ihania tauluja, runoja, olisi silti kaivannut taustaa + tekijät tauluille/runoilta esiin. Omat motiivit juuri tällaiselle työlle?

Tosi hyviä

Kirjoitukset saivat pelkäämään vanhenemista!

Missä kaikki ilo ja huumori, jota on paljon vanhustyössä?

→ totta. Missä isovanhemmuus yms. Positiivisella kuvalla??

→ ilosta ja hyvistä asioista on paljon puhuttu mutta esim. Vanhusten masennuksesta ei!

→ myös alkoholismi, paljon asioita piilossa

Vanhassa vara parempi

Tässä nuoruutta ihannoivassa yhteiskunnassa olisi hyvä tuoda vanhuutta arvokkaana (ei saa tarkasti selvää käsialasta) esille – esim. tällaisin keinoin. Siinäpä työsarkaa!

→ hyvin sanottu ☺

- harva osaa vanheta arvokkaasti. Nuoruutta ihannoidaan liikaa

SAUMASUKAT

Pistää miettimään miten moninaista ikääntyminen on ...

Upea idea! Avaa lämpimästi vanhuuden kipukohtia – alakerran tekstit kirpeämmin, jopa provosoiden ...

Kiitos huumorista! ☺

Sipulimaito on kuvaava. Ajatuksia herättäviä ja kyneleet silmiin kirvoittavia!

Mahtavaa, vanhukset ovat persoonallisia, tuntevia

Hienoja ajatuksia, upea toteutus! olet runoilija!

Jollei muuta, niin huumoria ☺

Todella kivaa luettavaa! ☺

Joutuu ihan miettimään WC:ssä ollessaan ☺

Tykkään, lisää tällaisia

Kuka hoitaa tän hetken nuorisoa vanhana!-?

-tuskin kukaan ☹ → Robotin ?

Über cool, WC-reissukin kestää vähän kauemmin nyt kynä loppuu ...

Viekkää yläasteille kampanjaa!

Tulee mieleen "tuntematon potilas"-biisi. Samanlainen haikeankarhea tunnelma näissä teksteissä

I wanna grow old!! Lovs it!

Vanhuudensävyt ++

Tosi kivoja

Kynä on rikki → uusi

Harmi

Vanhuus – minun tulevaisuuteni, kuka sinä olet?

Sähköposti 3.9.2011:

Vessakirjoituksesi

Moi, Mervi!

Laitoin jo jotain kommenttia palautejulisteesiin, mutta ajattelin vielä laittaa jotain myös näin sähköpostitse. Kampanjasi on todella hieno ;ajatuksia herättävä ja tuo toisen ihmisen ajatusmaail-

man lähelle. Mietelauseet ja runot pysäyttävät ajattelemaan ja jonoakin tuppaa tämän vuoksi syntymään vessan oven taakse:).

Itse vanhojen ihmisten parissa työskennelleenä voin havaita, että ajatukset voisivat olla myös ihan oikean vanhuksen mietteitä kuvitteellisen sijaan, hieman vanhuuden eri vaiheissa mietittyinä...vielä tanssikuntoisesta papasta sinne sairaalasängyn mummon mietteisiin...Ajatusten sävy ja tunnelma muuttuu, mutta niinhän se on meillä jokaisella eri elämäntilanteissa. Ihmisyys tai mietteet eivät ole kiinni ikävuosista! Hienoa että tuot ne mummot ja papat mieliin; liian paljon yksinäisiä yhteydenottoa odottavia vanhuksia onkin..

Kovasti tsemppiä työsi pariin; teit rohkean valinnan, mutta olen varma että se kannatti. Mielenkiinnolla odotan työsi tuloksia ja uskon, että kun työsi esittelet, ei taida ihan pieni tila riittää, on sen verran herättänyt mielenkiintoa.

Terveisin (lähettäjän nimi poistettu)...hengessä mukana, rohkeuttasi ihailen ja peukkuja pidellen:))

Sähköposti 18.9.2011:

Vessakirjoituksia vanhainkodista -kampanja

Hei Mervi

Tarkista että on toimiva kynä palautteisiin.

Upea idea olla vanhusten asialla asennekasvattaa ja pohdituttaa meitä asialla ja vielä huumorin pilkettä...

vanhuus kunniaan! ja vähän kunnioitusta! ja mummottelu pois!!!

tällaisia tuli mieleen

vessa on hyvä sijoituspaikka, meillä on lukemista kotivessassakin, akuja, tekojalehti ja lähetys-sanomat esim juuri nyt...ja seinällä kuva ja juttu santiago de compostelasta

myös sijoittelu on onnistunut

hyvä, ettei ole liian räikeä

saisimpa omankin opinnäytetyöni ideoinnista eteenpäin.....

missä opiskeluryhmässä olet?

Lähettäjän nimi poistettu